

I (Țes).

ARGEĂ s.f. (Groapă acoperită cu stuf și pământ, în care vara se țese și iarna se țin stupp. cf. LM. În timpurile trecute... femeia de la țară obicinuia a țese pânza de tort într'un mic bordeiaș săpat în formă de dreptunghi, în care se așeza războiul... Acest bordeiaș se numea "argea". Umbra și umiditatea ce domneau în argea, dădeau firelor de tort o duritate, care permitea ca pânza să se țesă bine și des, fără a se rupe vreun fir. HEM.1573. / (Regional) Mică construcție de lemn (baracă, polată etc.) în apropierea casei, unde se țese în timpul verii. Văzu... o muiere, țesând aci, într'o argea. PANN, Ș.III 19/4. Grosslana pânză de cânepă, lucrată în argea. ODOBESCU, I 482. Înăle trei argele țasă Ioana'n ele. ȘEZ, XIII 197. Iată Barbul că trecea, pe la casa cu argea, Unde țese lelita. TEODORESCU, P.P.329. Săraca nevastă-mea Când aude de hăzia (=război) Parcă intră dracu'n ea. DIACONU, VR.LXXI. Mititeană Umple argeaua ? (Lumânarea) ROMÂNUL GLUMET, I 82 (Albina) GOROVEI, C.9.

2. Războiu de țesut pânză, stativ. PAMFILE, J.II. Acum si-lea la argea, dar visul de peste noapte tot îi mai venea în minte une-ori. SANDU-ALDEA, D.N, 219. Nevasta lui /I.Cepeleac / ... toată vara... băga pânza în argea și țesea pânze de in și cânepă. VISSARION, B.93. / Parte a războiului. Cf. b l a n ă, c h i n g ă, s c â n d u r ă, s p e t e a z ă, s t i n g h i e . Acum... când nu se mai face pe la noi asemenea bordeiașe (=argele(1) /), prin argea se înțeleg cele două policioare, care în sens transversal unesc extremitățile războiului și servă de scaun pentru femei când țes(e). HEM.1573.

II. (Arhit.) 1. Boltă a unei clădiri (mai aleasă unei biserici) HEM.1575, cf. 1576. Intrară în beseareca sv/â /ntului, la locul ce să chiamă trivolon, la'ntratul în argia, între cei doi stâlpi... ce stau spre-apus. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ DOSOFTEIU, V.S. 881. Împrejurul columnelor se află o galerie circulară, boltită în prelung (sau, cum zice la noi "în argea"). ODOBESCU, A.R.38. La//biserica / Sfânta-Con-

stanța, tavanurile acestei galerii cercuitoare sânt regula; boltite în formă de argea.sau de gârliciu. id.ib.39. / (Mai rar) Firidă boltită, scobitură boltită în zid. În mănăstirea Neamțului și până astăzi locul din altar, destinat pentru stareț și care este o scobitură boltită în zidul despre miazăzi al altarului se numește "argea" starețului. HEM.1576.

2. Gârliciuul pivniței. Argea se chiamă la un beciu sau la o pivniță gura cea mare, pe care se vără poloboacele și intrarea cea mică de prin dugheană. Se întreabă d e ex.: "pe unde te duci în beciu ? prin argea ?". HEM.1575.

III. (Arhit.) Scheletul de lemn al unei case.

1. (Regional) Casa ridicată numai din stâlpi și pusă cunună. RETEGANUL, ap.VICIU, GL. "Argea" se numește tot materialul lemnos la clădirea unei case, afară de păreți, de ex. costoroabele, grinziile, căpriorii și leăturile; toate acestea sânt argea. Tot așa la o gură sau alt acaret. HEM.1575. Am rădicat argeaua, mai trebuie căpriorii, leăturile și apoi dranita. ib.1576. / Acoperișul casei. La ridicarea argelei (acoperișului) unei case, se leagă pe vârf un șumueag de paie. ȘEZ. III 49. / (Mor.) La moară "argeaua" stă de-asupra, în capul amănarilor. HEM.1575.

2. (Plutărit) Fiecare dintre cele două grinzi (lemne) legate la marginile opuse ale unei plute, pentru a o întări, a împiedicând desfacerea ei ;argică. cf. LEX.TEHN. Plutașii, când fac plute de dulapi, lătunoi sau scânduri, pe de laturi, adevă la stânga și la dreapta plutei, leagă strâns câte-o grindă, numită "argea". Aceste argele apără pluta de a nu se desface, când va fi izbită, de valuri, de vreun pod sau țârm etc. Se zice de ex.: am așezat argelele, ca să întăresc pluta. (Nemt.).HEM.1576.

3. (Silv.) Trunchiu de arbore care, în exploatările de păduri, se așează pe laturile notecilor de alunecare. LEX.TEHN.

4. (Mai ades la pl.) Lmenele puse la marginea unei grămezi de lemne, pentru a le sprijini, a le împiedeca să cadă. Com. I. IORDAN (Borca-Baia).

Pl.-gēle. / Și :(dial.) harjeă s.f. 7
=====

ARGELĂ vb.I. T r a n s . A îndrepta, a ciopli, a fasona un lemn (a-l face ca o argea). Com. I. IORDAN (Borca-Baia). / Prez. ind. argelez. 7

ARGELĂ s.f. v. anghelă.
=====

ARGELĂȘ s.n. (Invechit) (Ban.) Cocioabă, bordeiu. Argelash = vile tectum. ANON. CAR. / Pl.-laşe. 7

- Derivat dela argea cu suf. -aş.
=====

ARGELUȚĂ s.f. Diminutiv al lui argea. / Pl.-luțe. 7
- Derivat dela argea cu suf. -uță.

ARGENTIFER, -Ă adj. Care cuprinde argint, argintos (l). Concentrat de pirită auro-argintiferă. NOM. MIN. I 193. Plumb argintifer. / Și: argintifer, -ă adj. 7
=====

- N. din fr. argentifère.
=====

ARGENTIT, -A adj. v. argintit.
=====

ARGEȘEANCA s.f. (Muscel) Un soi de pește migrator care urcă în regiunea Muscelului venind de pe Argeș. BĂCESCU, P. 183. / Pl.-șenci. 7

- Derivat dela Argeș cu suf. -eancă.
=====

ARGHELĂ s.f. (Ban.) Herghele. JAHRESBER.III 313. Caii în
arghelă se prind cu pălămariul. Com.LIUBA. /Pl.-ghele./ Și :
argelă s.f. /

- Din sârb. ergéla, erdéla. Cf.SIO I. LXXXI.cf. dubletul
h e r g h e l i e .

ARGHELĂR s.m. (Ban.) Herghelegiu. În țara Hategului, La bier-
tu'mpăratului, Unde-și beau ciobanii banii, Și-arghelarii-și mân-
cau caii, Gruia bea cu fetele. BIBICESCU, P.P.309. /Pl.-lari./

- Derivat dela arghelă cu suf.-ar.

ARGHELEGIU s.m. v. herghelegiu.

ARGHEȘI vb.IV v. argăși.

ARGHIHĂL s.n. v. arzihal.

ARGHINA s.f. (Regional) Albină mare. CHEST. VI 23. /Pl.-ine./

ARGHIROFIL, -A^v adj. și (s u b s t a n t i v a t) (Persoană)
care este lacomă de bani, care iubeste arginții (3).

- n. din n.grec.

ARGHIROFILIE s.f. (Mai ales despre clerici care se arată la-
comi de bani, traficând cu oficiile lor) Lăcomie de bani. Cf. S i -
m o n i e .

- Din n.grec.

ARGHISÍ vb.IV. v. argăsi.
=====

ARGÍCĂ (Regional) = a r g e a (III 2). Com.I.IORDAN.
/Pl.-gele./

- Derivat dela argea cu suf.-ică.
=====

ARGÍE s.f. (Regional) Denumire dată pământului celui mai
bun. PORUCIC, E.60. /Pl.-gii./

ARGIHÁL s.n. v. arzihal.
=====

ARGÍL s.n. v. argilă.
=====

ARGÍLA s.f. (Min.) Rocă sedimentară formată dintr'un amestec
de silicați de aluminiu cu alte substanțe. LEX.TEHN. Cf. l u t ,
h u m ă , e l i s ă (h l e i u STAMATI). Argilele sunt silicați
de aluminiu hidratați. PONI, CH.235. Argila plastică /formează/
când e amestecată cu apă, un aluat căruia putem să-i dăm... orice
formă. id.ib.235. / F i g. Înă văzusem obrazul lelei Ileana, și-mi
apărură apoi mumiile de argilă ale bătrânilor. SADOVEANU, N.F.76.
/Pl.-gile. / și : argíl s.n. /
- N.din fr. argile.
=====

ARGILÓS, -OÁSA adj. Care conține (multă) argilă, humos, clisos,
lutos. Schist argilos. PONI.CH.124. Marnă argiloasă. MACAROVICI,
CH.359. / F i g. Pământiu la față. Micara iritată și argiloasă își
ridică... volumele. CA.PETRESCU, T.II 137.

- N.din fr. argileux sau derivat dela argilă cu suf.-os.
=====

ARGIMAGZĂR s.n. v. arzimahzar.
=====

ARGINT s.n. și m. (Min.) l. Metal prețios de culoare albă caracterizată, foarte strălucitor, sonor. LEX.TEHN. Argintu sau auru sau veșmente nece de la urul n'am jeluit. COD.VOR.22/13. Bani/i / să fie prisne de argint curat, și să fie de plin și la câmpână. PRAV.MOLD.41₁. Capul sfântului Grigorie... stă până astăzi la sfânta mănăstire la Slatina, ferecat cu argint și cu pietre scumpe. NECULCE, LET.II 203. Flori de teiu el are'n păru-i și la sold un corn de-argint. EMINESCU, P.103. Hainele de pe feciori Sclipeau de-argint. COȘBUC, B.19. Am șase linguriți de argint, din zestre. CAZIMIR, P.142. Vânzătorii din prăvălie le aduc pe tăvi de argint o farfurioară cu șerbet. PAS, L.I 83. Își trase din vesta de catifea... un ceas gros de argint. DUMITRIU, B.F.86. Nevastă cu brâu de-argint, Dragă mi-ești până'n pământ ! HODOȘ, P.P.62. Și săpun de cinci d'argint (=monedă de cinci de argint). id.ib.187. Despre un porumb bun se zice: curat ca argintul și uscat ca fierul. HEM.1600. Argint suflat cu aur, argint curat. PONTBRIANT./ Poet.) Albeață, strălucire, valoare (în înțeles material sau moral) ca a argintului. Cuvintele domnului... sânt argint lămurit. BIELIA (1688) pr. 3/52. (Cf. Cuvintele domnului, cuvinte curate, argint ars. CORESI, ap.HEM. 1608). Fața, mai albă ca argintul crinului. EMINESCU, N.4./ Rozele erau / muiate în argintul lunii. MACEDONSKI, O.I 134. În amurg de-argint, S'aprinde crai nou. BACOVIA, O.12. Urma de argint / a melcului / e după el. BENIUC, V.19. În părul meu... a prins ninsoarea și relor de-argint. id.ib.38. Și toamna care strânge belșugurile'n poală, și viforele iernii cu plete de argint. DEȘLIU, G.51. / Nuntă de argint = sărbătorirea celei de a 25-a aniversări a căsătoriei unei perechi în viață. / C o m p u s : decalc. după v.sl. srebro-secici, care traduce pe gr. argintu-tăetoriu = argintar, zlătar. Dimitrie oarecarele, cu numele argintu-tăetoriu (a r g i n-

t a r i u N. TESTAMENT 1648, z l a t a r i u BIBLIA (1688) cela ce
făcea case de argintu. COD.VOR. 8/2.

2. (În forma arginturi) Obiecte (îndeosebi vase) de argint, argintării. Cf. a r a m ă (II 2). Au luat multe arginturi și odoare ce au găsit. MUSTE, LET.III 19/23. Avem niște arginturi să ne lucrea ză, ee să vie, să ne tocmim și să-i dăm argintul. DOC.(1707),ap.IOR-GA, B.R.69. Învățătura de a spăla arginturile i vase de cositor;... Ia sare subțire pisată... MSS (1749),ap.GCR II 46/11.

3. (Și în forma d'argint) Ban (de argint). Băgară samă prețului lor și aflară cinci înturearece de argint (d e n a r ' i N.TES-TAMENT 1648). COD.VOR.7/1. Și se târgui cu lucrătorii, cu argint (= dinar) pre zi. TETRAEV.(1574),234 / (După fr.) A plăti în argint = cu bani de argint. / (Mai ales la pl.(D')arginți = bani. Arginții (b a n i i PSALT.1651) săi nu-i deade într'aslam. DOSOFTEIU, ap.HEM. 1610. Ah, și cadavrul cel jalnic pe-arginți, nemilosul, îl vinde. COȘBUC,AE.22. Mers-au părinții cu-arginți, Să-l poată răscumpăra. POMPILIU, B.82. Anii rod arginților zintii. BENIUC, V.83. Mari bo-gătani, Fiare flămânde'nsetate De aur de arginți și de bucate. id.ib 153. Decăderea lui Rebreanu ca scriitor este rezultatul firesc al /faptului că 7, rupt de poporul său, s'a vândut pentru un pumn de ar-ginți. dușmanilor... poporului. VITNER, CR.103. / (Transilv.) Zlot, Florin. Am dat doi arginți pe purcelul acesta. / Avere în bani gata. Decât cu argintul în ladă Si cu nevasta neroadă, Mai bine cu lada goală Și cu nevasta marghioală. ZANNE, P.IV 492. E x p r . Iubire de argint = lăcomie de bani. La puțintei se află acest dar, ca să nu-i
=====
biruească pofta lăcomiei și iubirea argintului. MUSTE, LET.III 82/11
Iubitor de argint = lacom de bani. Neiubitor de argint. ANTIM, P.88.
=====
Iubitorul de argint... șade destent lângă comoara sa. MARCOVICI, C.9/

9.

4. C o m p u s : argint-viu =mercur. Argint viu = argentum vivum. ANON.CAR. Unii lucră la argint-viu, aur, argint, arame... GEOGRAFIA ARDEALULUI (secol.XVII), ap.GCR.I 178/23. Sânt veninuri infri-coșate : argintul-viu, arama, grispanul, antimoniu și altele. CALEN-

DARIU)1844), 69. Despre un copil prea vioiu se zice: iute ca argintul viu. HEM.1619. Când ai ști, cât îi de veselă... fiică-mea, că-i vine logodnicul ! Par'că are argint-viu într'însa, Sare prin casă, frate, și joacă drăcoaica ca o nebună ! ALECSANDRI, T.997. Una, mică cât o lingură și iute ca o picătură de argint-viu, le întrecu pe toate, îmi sări în gât... HOGAȘ, M.N.17-18. Nu se află pe lume pești da cei din apa Moldovei..., luminoși și iuți ca argintul viu. SADOVEANU, N.F.31.

Pl.--(2) -ginturi; (3) -ginti. /

- Din lat. argentum.

=====

ARGINTĂ vb.I. A acoperi un obiect cu un strat subțire de argint, pentru a-i da culoarea, luciul și inalterabilitatea acestuia; a sufla cu argint. Cf. a r g i n t i , a r g i n ț i , a r g i n t i u . Când voim să argintăm un obiect, trebuie mai întâi să curățim suprafața sa de orice materie străină. PONI, F.268. / F i g . Acum luna arginteste tot Egiptul antic. EMINESCU, P.70. / A face să aibă luciul sau strălucirea argintului. Pe coasta dealului..., luna ce răsărise de vreme, argintă rotunjimile pepenilor înrouați. SANDU-ALDEA, SĂM.II 103. Treceau mai apoi mândri printre casele satului și răsăritul le arginta coasele. CAMILAR, N.II 385. / Prez. ind. argintez. / Și : (cu schimb de conjugare) arginti, arginți vb.W

- Derivat dela argint .

=====

ARGINTĂR s.m. 1. Cel care lucrează sau vinde obiecte de argint. Cf. z l ă t a r . Un argintariu (a r g i n t u - t ă i e t o r i u COD.VOR. 8/1, z l ă t a r i u BIBLIA 1688) ,anume Dimitrie, care făcea bisearici de argint. N.TESTAMENT (1648),ap.HEM.1614.

2. Meșter sau fabricant . care în același timp poate și si negustorul, unor obiecte prețioase de argint (de aur și de alte

metale de valoare excepțională) ; bijutier, giurvaergiu. S'a descoperit... mai multe obiecte antice de mare preț, printre care și un vas magistral de orfăurărie elenă... Argintarul elen... va fi lucrat vasul... după cererea vre-unui rege scit. ODOBESCU, II 275. Fata a zis împăratului că dacă voiește să o mărite cu tânărul care i-l aduseră, să poruncească... a-i aduce... o furcă cu caietul și fusul cu totul de aur... Împăratul chemase pe starostea de argintari și-i poruncise zicându-i :... "să-mi dai gata furca, care o cere fata mea !" ISPIRESCU, L.91. Am văzut la un argintar, o salbă de mărgăritare. (com.din Transilv.)

/Pl.-tari. / și : (dial.) argintăriu s.m. 7

-Din lat. argentarius; ital. argentaio.

ARGINTĂRE s.f. Acțiunea de a arginta și rezultatul ei ; argintire, argintuire. Argintarea și aurarea sânt... aplicări a/le 7 descompunerii sărilor prin curenți. PONI, F.268. /Pl.-tări. 7

- Abstract verbal al lui arginta.

ARGINTAREASA s.f. Soție de argintar, cea care face lucrări de argintărie (2). Cf. a r g i n t ă r i ț ă . /Pl.-rese. 7

- Derivat dela argintar cu suf.-eașă.

ARGINTĂRIE s.f. l. Obiecte (tacâmuri, vase etc.) de argint dintr'o casă etc. ; obiecte de argint care formează o garnitură; arginturi. Au aflat multe lucruri scumpe, ... argintării. NECULCE, LET. II 165/25. Pentru argintării și arămuri să arată mai jos în ce chip să se urmeză (a.1822). URICARIUL, XI 347. Am pus de a topit niște scule de aur și toată argintăria, câte le aveam lăsate de unii și alții amanet la mine. GHICA, ap.HEM.1615. / Aplicații de argint, cusături cu fir de argint (pe haine, pe șea etc.). L-au trimis la căpi-

tan-paşa poclon, cu patru ciohodari îmbrăcați în haine cu sârmă și cu argintării. DIONISIE, C.191.

2. Arta de a lucra în argint sau aur/diferite / feliuri de obiecte: lucruri, saule, obiecte de argint și aur. COSTINESCU.

3. Locul sau magazinul în care se fabrică sau se vând astfel de obiecte. ib.

/Pl.-arii. /

- Derivat dela : (1) argint cu suf. -ărie, (2-3) argintar
cu suf. -ie.

ARGINTARIȚA s.f. (Bot.) (Regional) = coadă-racului. HAS-
DEU, ap. CADE. /Pl.-tarițe. /

- Derivat dela argint cu suf. -ariță.

ARGINTARIȚA s.f. = argintăreasă. cf. LB. /Pl.-rițe. /

- Derivat dela argintar cu suf. -iță.

ARGINTĂȚ s.n. = argintare. /Pl.-taturi. /

- Abstract verbal al lui arginta.

ARGINTĂȚ, -Ă adj. Suflat cu argint. Căută cu mâna... într'
intr'o chisea de Nürenberg, cu figuri albastre și argintate. DUMI-
TRIU, B.F.52. A primit în dar o tavă argintată. / F i g. Cu luciu
de argint, de culoarea argintului, argintiu. Aripi de porumbiță
argintate. DOSOFTEIU, ap. HFM.1623. Catarg și pânze argintate Abia
ușor sunt legănate. MACEDONSKI, O.I 153. /Orinilor/ veniți încă
odată, spre reveria mea cea fără leac... atât de argintați! GALAC-
TION, O.I 343. Veneau într'una Voci de motoare Argintate cocoare.

BENIUC, V.123.

- Participiul plăt arginta cu valoare de adjectiv.
 =====

ARGINTEALA^v s.f. 1. Artă de a polei sau a sufla cu argint sau de a face aplicații de argint.

2. Folghită, pătură subțire de argint depusă pe un obiect argintat.

/Pl.-(rar) -teli și -tele./

- Derivat din arginti cu suf.-eală.
 =====

ARGINTEAN,^v-A adj. (Cu înțeles neprecizat, într'un colind)

- Feciorită-mi d'ochegită, Ce ți-i fața rumenită, Cu-ochisorii d'auriți și sprâncene D'argintene ? VICIU, GL.132, /Pronunț. -țean./

ARGINȚEL s.n. Diminutiv (uneori cu sens hipocoristic, alteori - în poezia pop.- din cauza rimei) al lui argint. 1. Argint (l). Măi, bădită de departe, Mai trimite-mi câte-o carte... Și n'o scrie cu cerneală, Că de-aceea-i multă'n țară ; O scrie cu argințel, Că de-aceia-i puțințel ! JARNÍK-BÂRSEANU, D.117. Vine Ghiță tinerel, Pe-un cal murg și bididel, Cu șaua de argințel, Cu scările val de fier. ȘEZ I 183. / Culoare, luciu ca de argint. Porumb alb, cu gușa verde, Cu penițe zugrăvite, C'ochi în cap de pietre scumpe; Capu-i bate'n aurel Ciocu-i bate'n argințel. TEODORESCU, F.P.39.

2. Bani (de argint). Ilenută, mândra mea, Cât oi fi și'n crâșmă-oiu bea, Să nu-mi vii cu voie rea, Ci să-mi vii cu voie bună, Ca să-ți fie îndămână, Că nu binele tău, Dar beu argințălul meu. SEVASTOS, C.262.

/Pl.(2) -tei. / Și (dial.) argințăl./

- Derivat dela argint cu suf.-el.
 =====

ARGINTÍ vb.IV. v. arginta.
=====

ARGINTICA s.f. (Bot.) v. argințică.
=====

ARGINȚÍ vb.IV. v. arginta.
=====

ARGINȚICA s.f. (bot.) 1. (Dryas octopetala) Arbust mic din familia rosaceelor, cu frunzele verzi, lucitoare, pe partea superioară și albe pe partea inferioară, cu florile mari albe ; crește pe stâncile calcare ale munților noștri celor mai înalți ; se mai numește și c e r e n c e l , c e r e n ț e l . (PANDU, PL², cf. DET.PL.LEMN.145.

2. (Mold.) = armurariu id.ib.
=====

3. (Regional, în forma argințică) = argintariță. HEM.1615.
Pl.-țele. / Și : (Bârlad) argințica s.f.
=====

- Derivat dela argint cu suf. -ică.
=====

ARGINTIFER, -A adj. v. argentifer.
=====

ARGINTIRE s.f. = argintare. / Pl.-tiri. / Și : argințire s.f.
=====

- Abstract verbal al lui arginti.
=====

ARGINȚIRE s.f. v. argintire.
=====

ARGINTIT s.n. = argintat. Am dat cuțitele la argintit. / Pl.-
(rar) -tituri. /

- Abstract verbal al lui arginti.
=====

ARGINTIT, -A adj. = argintat. Nimerim la ceste curți..., pe la
=====

poale polărite (poleite) pe la mijloc argintite. FRÂNCU-CANDREA,
 M.191.. / F i g. Fi-vet/i / ca aripile porumbului argente (a r -
 g i n t a t e DOS., a r g i n t i t e COR).PSALT(1651), ap.

HEM.1623. /Si: argințit,-ă, (învechit) argente,-ă adj. /

 - Participiul lui arginti cu valoare de adjectiv.

ARGINȚIT,-Ă adj. v. argintit.

ARGINTIU,- IE adj. l. Ca de argint, cu luciu sau aspect ca
 argintul. Cf. a r g i n t o s . A sa barbă ca zăpada, a lui ple-
 te argintii, Fața lui cea cuvioasă, ochii săi măreți și vii. C.
 NEGRUZZI, I 119. Ziua ninge, noaptea ninge, dimineța ninge iară,
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară. ALECSANDRI, P.II 9.
Blânda turturică a sosit... aproape de soțul ei... Gungunind, ea
isi scutură aripile și-și încovoie gusa argintie. ODOBESCU, III
 35. Miroase-florile-argintii și cad, o dulce ploaie, Pe crește-
tele-a doi copii Cu plete lungi, bălaie. EMINESCU, P.281. Albastra
noapte E toată ploaie argintie. MACEDONSKI, O.I 27. S'aprinde crai-
nou Pe zori argintii. BACOVIA, O.12. Bunicul... din când în când...
scotea la lumină rețeaua în care se sbăteau peștișorii argintii.
 SADOVEANU, N.F.29. Cel /moșul / cu barba de arici... a adus la fa-
ța apei o plătică argintie. id.ib.62. De m'aș face ,unde știu,
Cuc la pene argintiu. JARNÍK-BÂRSEANU, D.145.

2. Cu sunet ca al argintului. ... Pițigoi, botgrosi, și
capcârlii, svârlind în aer notele-argintii, umflau gusele cu'nfo-
care. ISANOS, T.L.38. În salon cădea țipătul argintiu al oglinzi-
lor care se prăbuseau în tândări. DUMITRIU, B.F.83. Fetța intră
în casă cu un răs vesel și argintiu.

/Si: argințiu,-ie adj. MARIAN, CH.50. /

 - Derivat dela argint cu suf.-iu.

ARGINTIU, -IE adj. v. argintiu.
=====

ARGINTÓS, -OÁSĂ adj. l. Care are în sine (mult) argint.
bogat în argint, argentifer. Terenuri argintoase.

2. Ca de argint, argintiu. ⁽¹⁾ Stelele... cu raze argintoase.

ALECSANDRI, P.II 128. Haina lungă de mătăasă... pare încărcată de o pulbere-argintoasă. EMINESCU, P.251. Era îmbrăcat în haine numa de argint, călare pe un armăsar năzdrăvan, cu coama din fire argintoase. MERA, L.B.127. / (Poet.) Ş'atunci Memfis se înalţă, argintos gând al pustiei. EMINESCU, P.71. - Voiioase Zâmbeau în fundul apei răsfângeri argintoase. MACEDONSKI, O.I 80.

3. = a r g i n t i u (2). D'a lui Apollon lire Pare sunete-argintoase. I.VĂCĂRESCU, P.111/4. Da ! da !..., zise ea cu glăscior argintos. EMINESCU, N.82.

- Derivat ^{dela} ~~din~~ argint cu suf -os.
=====

ARGINTUI vb.IV. l. T r a n s. A sufla cu argint, a polei cu argint. cf. BARCIANU. / F i g. H e f l. (=p a s i v). Izvorul... s'arginteste de alba lună care-l ninge. MACEDONSKI, O.I 62.

2. A fereca cu argint, a lega cu argint. cf. POLIZU.

/Prez.ind. argintaesc /

- Derivat dela argint cu suf. -ui.
=====

ARGINTUIRE s.f. = argintare. /Pl. -turi. /

- Abstract verbal al lui argintui.
=====

ARGINTUIT s.n. = argintare. /Pl. -tuituri. /

- Abstract verbal al lui argintui.
=====

ARGINTUIT, -A adj. 1. Polei sau suflat cu argint. Sclipesc vase-argintuite. BARAC, A.79/19. Cerul, scuturat, dă în limpede, și acopere ca un coviltir argintuit rotunda arie a pământului. DE-LAVRANCEA, S.170. / F i g. Când luna nu se mai văzu decât în marginile argintuite ale norului, â el închise ochii. SLAVICI, ap.HEM. 1618.

2. Ferecat cu argint.

- Participiul lui argintui cu valoare de adjectiv.
=====

ARGINTUITOR, -OĂRE adj. (Și s u b s t a n t i v a t) Care arginteste; care ferecă cu argint. POLIZU. /Și:(dial.) argintuité-riu, -oare adj. /
=====

- Derivat dela argintui cu suf.-(i)tor.
=====

ARGINTŪRA s.f. (Bot.) = coada racului. CADE. /Pl.-turi. /
=====

- Derivat dela argint cu suf.-ură.
=====

ARGINTŪȚ s.m.sg. (Rar) = a r g i n ț e l (l). I-am dat înă și-un biciuț, Carele-avea în vârful 0 litră de argintuț. POP.,HEM. 1618.

- Derivat dela argint cu suf.-uț.
=====

ARGÓN s.n.sg. (Chim.) Gaz nobil, incolor, inodor și fără gust, care face parte din compoziția aerului (din distilarea fracționată a căruia se poate extrage industrial); se întreprindează la umplerea becurilor electrice. cf. LEX.TEHN. Gazele monoatomice: ca heliul. argonul. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ.II 100.

-N. din fr. argon.
=====

ARGONAŪT s.m. l. (Mitol.) Nume dat eroilor greci plecați în Colchida (pe corabia Argo) pentru cucerirea lânii de aur. / F i g. Aventurier pornit în căutarea de mine de aur.

2. (Zool.) Gen de moluscă cefalopodă; nautil.

[- Accentuat și argonáut. / Pl.-uți.]

-N.din fr. Argonaute (< grec. "coră-
bier de pe A r g o).

ARGONAŪTIC, -A^v adj. De argonaut, privitor la argonaui.

Există mai multe ipoteze asupra itinerariului expediției argonau-
tică. /[- Accentuat și argonáutic.]

- N.din fr. argonautique.

ARGÓS adj.m. (Învechit; despre un preot) Oрпи de a slu-
ji câțva timp în biserică, pus pentru un timp în neactivitate (com-
pletă sau parțială). Cf.DM. Patriarhul..., argos pe mitropolitul
și pe episcop făcea. BFLDIMAN, ap.HEM.1624. Dacă... vă veți aple-
ca împotriva obșteștii noastre făcătoare de bine puternică împără-
ție, vă avem argoși de toată arhieru-lucrare. (a.1821), URICARIUL,
V.75.

- Din n.grec.

ARGOSÍ vb.IV. (Învechit) A opri (pentru cîtva timp pedeap-
sa canonică) pe un cleric de a funcționa. HEM. 1624. Patriarhul,
sumetîndu-se în acea poruncă, argosi pre mitropolitul Leon. C.NE-
GRUZZI, I 242. /[- Prez.ind. argosesec.]

-Derivat dela argos.

ARGOSÍRE s.f. (Învechit) Acțiunea de a argosi, oprirea unui
cleric de a funcționa cîtva timp. /[- Pl.-siri.]

- Abstract verbal al lui argosi.
=====

ARGOSIT, -A s.f. (invechit) Căruia i s'a interzis să funcționeze (câtva timp) ca preot.

- Participiul lui argosi cu valoare de adjectiv.
=== =====

ARGOT s.n. v. argou.
=====

ARGOTIC, -A adj. Care aparține argoului, de argou. Terminii argotice se îmbospătează neconținut și mult mai repede decât cuvintele obișnuite. IORDAN, L.R.A. 491. Vocabularul argotic. id.ib. 492. O prezentare... a lexicului argotic românesc. id.ib.492.

- N. din fr. argotique.
=====

ARGOTIZANT, -A adj. s.m. și f. (Franțuzism) (Persoană) care vorbește în argou. „Cuvintele argotice” au fost părăsite de argotizanți. IORDAN, L.R.M. 491, cf. 492. „Pl.-zanti, -zante.”

ARGOU s.n. Limbaj special întrebuintat de anumite categorii sociale, care trăesc la marginea sau în afara societății, ca răufăcătorii, cerșetori, vagabonzi etc. Cf. IORDAN, L.R.A. 488-489. Argotul a continuat și continuă să existe... și după ce a încetat de a mai fi un limbaj inaccesibil celor "neinițiați". id.ib.490. / Limbaj special, folosit de anumite profesii. / Limbajul persoanelor prost crescute. „Pl.-uri.” / Și : (după fr.) argot s.n.
=====

-N. din fr. argot.
=====

ARGUMENT s.n. 1. Raționament făcut pentru a dovedi adevărul sau eroarea unei păreri ; dovadă (obținută prin cugetare) "cuvânt, voroavă doveditoare" (CANTEMIR, IST.8). Argumenturile dară și doveadele.... îmi sânt aceastea. id.ib.48. "Nu-mi pasă de critica domnului acelu... pentru că n'are simțul comun...; în sfârșit pentru că în iscălitură acestui critic găsește un 0, doi și trei "... Cu argumentul din urmă, mă făcuse martț(i). C.NEGRUZZI, I 260. Argumentele .../lui Ilie Turculeț / se bazează pe lucruri disparate : paseri, vânt, lună ; cu toate acestea sunt argumente. SADOVEANU, Z.C.20. Margariata opune multe argumente... CALINESCU, I.82. Au încercat să discrediteze în fața maselor, cu argumente puerile, învățătura marxistă. VITNER, CR.39. "Prawda" a desființat toate așa zisele argumente ale lui Morrison. I.CHIȘINVESCHI, CORESP.11.

2. (Rar; latinism sau franțuzism) Expunere în scurt a cuprinsului unei opere a cărei dezvoltare pe larg urmează (sau se înfățișează pe scenă) îndată; subiect. La teatrul național din București se împarte în serile de reprezentație "programul teatrului" cu "argumentul piesei".

3. (Mat.) (în opoziție cu corelativ cu : v a r i a b i l ă d e p e n d e n t ă , f u n ț i e) Variabilă principală (a unei funcții algebrice); variabilă careia îi putem atribui valori după voie; variabilă independentă. Cf. ALGEBRA, 49, 55. Dacă egalitatea $y=x^3$ servește pentru a determina pe y, când se dă x, atunci x este argumentul și y funcția;... TRIGON., 8.

/Pl.-mente, (rar);menturi. /

- N.din lat. argumentum.
=====

ARGUMENTĂ vb.I. T r a n s. A aduce argumente, a încerca dovedirea unei opinii, unei idei, unei teorii prin argumente.

Profesorul argumentează foarte bine teoria expusă. / R e f l .
(p a s i v). Tot ce s'a argumentat în această chestiune este fals.
/Prez.ind. argumentez. /

- N.din fr. argumenter.
 =====

ARGUMENTĂRE s.f. Acțiunea de a argumenta. Argumentarea
d-tale nu m'a convins. /Pl.-tări. /

- Abstract verbal al lui argumenta.
 =====

ARGUMENTĂT, -Ă adj. Dovedit cu argumente. Teorie ar-
gumentate bine.

- Participiul lui argumenta cu valoare de adjectiv.
 == =====

ARGUMENTĂȚIE s.f. = l. a r g u m e n t a r e (1).
Trec/em / peste o argumentație care în multe locuri ne apare as-
tăzi săracă și... inactuală. WIPNER, CR.55. Această argumentație
este subredă dela început. id.ib.69. Urmărește argumentația falsă
a lui Mimi, mai mult pentru a-și "motiva" în sine a sa absențele.
 CONTEMPORANUL, S.II, nr.159, 2/1.

2. Modul de a argumenta al cuiva.

(Pl.-tații. / Și : argumentațiune s.f. /

- N. din fr. argumentation.
 =====

ARGUMENTAȚIUNE s.f. v. argumentație.
 =====

ARGUMENTATIV, -A adj. De argumentare, care conține argu-
 mentări, care argumentează. Unul dintre delegați a ținut o cu-
vântare argumentativă în sprijinul apelului lansat. / (în opozi-
ție cu : i r a ț i o n a l, m i s t i c). Rațional, logic. în

orice stare mistică există crâmpie, încercări de comprehensiune și explicație a misterului care sunt oferite de rațiune, precum și justificări ale simțirii proprii care țin de aproape de facultatea argumentativă. RALEA, F.O.224/11. / (Cu funcțiune a d v e r b i a - l ă) Prin argumentare, cu ajutorul (pe baza) argumentelor. În mod argumentativ.

- Derivat dela argumenta după modelul neologismelor
===== în -if.

ARGUMENTATOR, -OARE adj. (Mai ales s u b s t a n t i v a t) (Persoană) care argumentează, (peior.) căreia îi place să argumenteze și o face în mod abuziv ; fără necesitate reală.

- N.din fr. argumentateur.
=====

ARGUMENTIRUI vb.IV. (Învechit) = argumenta. Ori să... argumentiruiască înțelepțește, ori să se lase. ȚICHINDEAL, F.415/18.
/Prez.ind.argumentiruesc./

- Dela argumenta cu schimbare de sufix.
=====

ARGUS s.m. l. (După numele mitologicului principa argian, care ar fi avut o sută de ochi, dintre care numai jămătate se odihneau, iar ceilalți erau de veghe). Om cu privirea ageră și iscoditoare, care veghiază necontenit și observă tot. E x p r . (A a - v e a) ochi de Argus sau (a fi) ochiul lui Argus = a fi vigilent, cu
===== ochii în zece.

2- (Zool.) Gen de păsări galinacee, fin familia fazianidelor, pe ale căror pene sunt pete rotunde, ca niște ochi. / Nume dat unor specii de fluturi, pești, paianjeni, care prezintă aceeași caracteristică. DICT.

/Pl.argusi./

- N.din fr. argus.
=====

ARGUȚIE s.f. (Latinism sau franțuzism) Subtilitate exagerată în argumentare; argument sprijinit pe fapte mărunte. Cf.

C h i c h i ț ă, c h i ț i b u ș. Omul trecutului,... sofistul fanariotizat, poate chiar și tipicarul plin de arguții, a luat-o și în rândul acesta pe dinainte. ODOBESCU, III 453. /Accentuat (după fr.) și arguție. /Pl.-guții. /

- N.din lat. arguția.
=====

ARHAIC, -Ă adj., adv. 1. A d j. Dela începutul lumii, din cea mai adâncă vechime, străvechiu. Dădaca îmi apărea... înăvluită de negura eresurilor arhaice. SAOVIEANU, N.F.133./ Cu caracter de vechime, nemai întrebuițat (care nu se află) acum; învechit. Unii scriitori întrebuițează cuvinte și construcții sintactice arhaice. Un monument în stil arhaic.

2. A d v. Ca în vechime, imitând vechimea. Vrea să scrie arhaic.

/Scris și : archaic, (după fr.) arcáic (pronunț.-ca-ic). /

- N.din fr. archaïque.
=====

ARHAICIZĂ vb.I. T r a n s. = arhaiza. /Prez.ind. arhaicizez. /

- Derivat dela arhaic cu suf.-iza.

ARHAISM s.n. Ceea ce are caracter de vechime. / (Gram.) Cuvânt, sens, expresie sau construcție, cari se foloseau în limbă cu multă vreme înainte și care a dispărut din limba uzuală și au fost reluate în cea literară. ~~xaxxxxixxxxx~~ El /Asaki/ întrebuițează unele expresii și dela unii și dela alții, plus arhaisme înviate de el. IERĂILEANU, SP.CR.52. / Caracter arhaic. Limba

codicelui voronotean și a psaltirei scheiane se caracterizează printr'un arhaism pronunțat . Unii scriitori întrebunțează dinadins arhaisme. / Pl.--isme. / Scris și : archaism, (mai rar) arcaism.]

- N.din fr. archaïsme.
=====

ARHAÍSTIC , -Ă^v adj. (Rar) Imitat după felul arhaic. / Scris și : archaistic (mai rar) arcaistic.]

- N.din fr. archaïstique sau din germ. archaistisch.
=====

ARHAIZĂ vb.I. T r a n s. A da înfățișare de vechiu ; a face să pară arhaic, să amintească timpuri de demult ; a arhaiciza. Să nu arhaizăm ortografia. / Pronunț.: -ha-i-. / Prez.ind. arhaizez.]

ARHAIZĂNT, -Ă^v adj. Care tinde să arhaizeze, care dă impresia de arhaic. Tânărul scriitor are un stil arhaizant. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Manualele de clasele primare au fost intitulate arhaizant, carte de cetire. C.V.1950,nr.1,29. / Pronunț -ha-i.]

ARHAMÁC s.m. (Dobrogea) Cal de rasă. Vasilică plecase... călare pe un arhamac turcesc. CONTEMPORANUL, IV 298. / Pl.--maci.]

- Din turc. arkamak cal de rasă arabă. ȘIO I 83. Cf. dubletul (?) a r m i g.
=====

ARHĂNGEL s.m. v. arhanghel.
=====

ARHĂNGHEL s.m. l. (În concepția Vechiului și Noului Testament) Cel mai mare înger în ierarhia cerească, mai marele peste cetele îngerești. Când se sculă arhaggelul Mihail, atuncia toți îngerii tăcură. MSS. (secol. XVII), ap. GCR. I 74/40. Nu tremise anghel, nice arhanghelu. VARDAAM, C. 288/1. Sântul Mihail, groaznicul archangel al judecăților și al bățărilor. ODOBESCU, I 8/.

(Superstiție) Hranghelii, adecă arhanghelii sau sfinții voivozi (8 Noembrie) sânt păzitorii oamenilor, de la naștere până la moarte. HEM. 1625, cf. GCR. II 40. Din cei doi arhangheli, Mihail are cheile raiului, iar Gavriil ține ciurma de păr. HEM. 1625. / (În imprecățiuni) Doruri au fost, ha ? răspomenirea arhanghelilor bisericii. GALAN, Z. R. 357.

2. Sărbătoarea consacrată, în biserica ortodoxă, arhanghelilor Mihail și Gavriil, în ziua de 8 Noembrie. Cf. LB. Ziua când se serbează sfinții arhangheli se zice "hranghel". HEM. 1625. La arhanghel merg finii la nănași cu colaci. ib.

3. Un fel de colac (mai mare). La o pomană lungă trebuie 200-300 de colăcei, archangheli, scări, prescuri și altele, care toate se coc din aluat ales. MARIAN, NU. 751.

4. (Regional), fam, în glumă, în forma aranghel) Biciu, sfântul Neculai.

[Pl.-gheli. / Seris și : (în vechime, după felul greco-slav) arhăggel, azi, archanghel. / Și: arcângel, arhângel s.m. TDRG.

(Ban., popular) arânghel, (Mold.) hrânghel s.m. /

ARHANGHELESC, -EĂSCĂ adj. (învechit) De arhanghel. Arhanghelești ceate. DOSOFTEIU, V. S. 112.

- Derivat dela arhanghel cu suf. -esc.

ARHANGHELICĂESC, -EĂSCĂ adj. (învechit) = arhanghelesc.
 =====
Glasul arhanghelicesc. Prin pământ în jos pătrunde. AARON, ap.
 GCR.II 192/23.

- Derivat dela arhanghel cu suf. -esc.
 =====

ARHEOLÓG s.m. Persoană care se ocupă cu arheologia.
 Cf. a n t i e a r (1). Ciocanele spărgeau catacombele Ramanilor..
Bietul meu arheolog încremeni la vederea unei asemenea barbarii.
 C.NEGRUZZI, I 203. Hămășițele vechi.. arheologii de profesie
să le explice în mod mai sistematic. ODOBESCU, II 155. Această
înclinație de arheolog își avea explicația și folosul ei imediat.
 GALACTION, O.I 115. /Pl.-logi./ Scris și pronunț. și : arheológ.

- N. din fr. archéologue (=gr.).
 =====

ARHEOLÓGIC, -Ă adj. De arheologie, privitor la arheolo-
 gie. Cestionarul arheologic. ODOBESCU, II 157. Fumuri arheolo-
gice scornite din lulele preistorice. id.II 287. / Tot ce s'a
spus ... despre rămășițele antice învederate la Ibănești... do-
vedeste că această localitate are în sine o importanță extraor-
dinară ca stațiune arheologică. id.II 175. /Scris și pronunțat
 (rar, după fr.) și : arheologic.

- N. din fr. archéologique (gr.
 =====

ARHEOLOGICĂESC, -EĂSCĂ adj. (învechit) = arheologic.
 =====
 POLIZU.

- Derivat dela arheologic cu suf. -esc.

ARHEOLOGICEȘTE adv. Ca arheologii.(POLIZU), pe cale arheologică, prin metodă arheologică.(CADE).

- Derivat dela arheologic cu suf.-este.
=====

ARHEOLOGIE s.f. Știință care se ocupă cu studierea monumentelor, produselor de artă, obiceiurilor antichității. Să se învețe... logica... istoria naturală și arhiologia. URICARIUL, III 36/32. Este o țară, ... unde cultul arheologiei a intrat în uzurile poporane. Acea țară e Danemarca. ODOBESCU, II 261. /Pl.-logii./
Scriș și pronunțat.după fr. și arheologie. / și: arhiologie s.f. /
=====

- N.din fr. archéologie (=grec.
=====

ARHETIP s.n. Modelul cel dintâi (după care se lucrează cea forma dintâi, original. Cf. p r o t o t i p. Arhetipul manuscriselor cronicii lui Gr.Ureche nu se cunoaște. / (Fil.) Tipul suprem, prototipul ideal. /Pl.-tipuri și-tipe. /Scriș și pronunț. și (după fr.) arhetip).

- N.din lat. archetypum (<grec.
=====

ARHI- Element de compoziție care dă cuvintelor compuse cu el ideea de superlativ sau de preeminență :

a) (în cuvinte vechi, luate în întregime din slavonește sau grecește și care exprimă de obicei o funcție sau o întocmire (mai ales bisericească) arhimandrit, arhiereu, (învechit) arhistrat)etc. ; compusele românești mai vechi, după acest model, sunt rare: arhipovățuitoriu (SINCAI, HR.II 689/36), arhi-păstor (ZILLOT ap.HEM.1633).

b) (În vremea mai nouă, după modelul neologismelor împrumutate din limba franceză ca : arhi-milionar, se formează cuvinte ca:arhireactionar (CONTEMPORANUL, S.II,1950,nr.184, 2/2), arhisemni

ficativ (GHEREA, ST.CR.III 62), arhi-medic (POENARU), arhi-nebun (PONTBRIANT), arhiplin (ZIMBELE), arhipopulat (SAHIA, U.R.S.S.27), arhi-șiret (HEM.1631), arhi-stupid, arhi-zgârcit, arhi-semnificativ etc.

∫Seris și pronunț. și archi.∫

- Din grec.

ARHIDIACÓN s.m. Primul diacon pe lângă un episcop. COSTINESCU, Arhidiaconul ∫ Stefan și marele Antonie și sf/â ∫ntul Grigorie Decapolit. INDREPTAREA LEGII (1652), ap.GCR.I 158/27. Era arhidiacon la părintele Nectarie, patriarhul de Ierusalim. DOSOFTEIU, FS.ap.GCR.O 209. Ma alege sinodul... unul dintre cinovnicii cei maimici bisericești, cum arhidiacon, protosinghel, iproci. URICARIUL, IV 299/10. ∫Pronunț. -di-a. / Accentuat și : (Transilv.) arhidiacón. / Pl.-diaconi. / Seris și archidiacon.∫

- Din v.sl. arhidijakonu, grec.
=====

ARHIDIACONÁT s.n. 1. Circumscripția unui arhidiacon, parte (dintr'o dioceză) supusă jurisdicției unei arhidiacon. cf. BARCIANU.

2. Demnitate de arhidiacon; funcțiunea, sarcina arhidiaconului. (COSTINESCU); arhidiaconie.

∫Pronunț. -di-a-. / Pl.-rate. / Seris și pronunț. și archidiaconat.∫

- N.din lat. archidiaconatos.
=====

ARHIDIACONÉSC, -EÁSCA^v adj. De arhidiacon. BARCIANU. ∫Pronunț. -di-a- / Seris și pronunț., rar și archidiaconesc.∫

- Derivat dela arhidiacon cu suf.-esc.
=====

ARHIDIACONIE s.f. = a r h i d i a c o n a t (2). /Pronunț.
-di-a-./ Pl.-nii. / Scris și pronunț. (rar) archidiaconie. /
 - Din grec.

ARHIDIECEZA s.f. (Transilv.) Dieceză în fruntea căreia stă
 un arhiepiscop. Arhidieceza Carlovețului. CAL NDARIU (1844), 36.
 /Pronunț. -di-e-./ Pl.-ceze./ Scris și archidieceză. / Și :
 după pronunț.germ., învechit) archidieceză s.f. /
 - N.din lat. archidioecesis.
 =====

ARHIDIECEZĂN, -Ă adj. (Transilv.) (Care ține) de (o) arhi-
 dieceză, al arhidiecezei. Consistoriul arhidiecezan are sediul în
Sibiu. /Pronunț. -di-e-./ Scris și archidiecezana /
 - N.din m.-lat. archidioecesanus.
 =====

ARHIDIEȚEA s.f. v. archidieceză.

ARHIDUCA s.m. v. arhiduce.
 =====

ARHIDUCĂL, -Ă adj. (În societatea feudală) De arhiduce, a(l)
 unui arhiduce. /Scris și archiducal. /
 - N.din fr. archiducal.
 =====

ARHIDUCĂȚ s.n. (În societatea feudală) 1. Provincie sau
 teritoriu pus sub conducerea unui arhiduce.
 2. Situația sau funcția unui arhiduce.
 /Pl.-cate. / Scris și archiducat. /
 - N.din m-lat. archiducatus.
 =====

ARHIDUCE s.m. Titlu dat numai prinților din fostă casă imperială a Austriei. Cf. d u c e. Ferdinand I, arhiducul Austriei. SINCAI, HR.II 153/36. / Pl.-duci./Seris și archiduce. / Și: (după ital.) arhiducă s.m.; (cu formă latină) arhidux s.m. /

- Ndin lat. arhidux.

ARHIDUCESA s.f. Titlu dat prințeselor din fosta casă imperială a Austriei. / Pl.-cese. / Seris și archiducesă. / Și: (învechit) arhiduceasă s.f. POENARU. /

- N.din fr. archiduchesse.

ARHIDUCEASA s.f. v. arhiducesă.

ARHIDUX s.m. v. arhiduce.

ARHIEPISCOP s.m. Episcop sau mitropolit (primat), care stă în fruntea altor episcopi (sau mitropoliți). În zilele... arhiepiscopeului Ghenadie. CORESI, E.I/14. Ghenadie, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscopu și mitropolit a toată țara Ardealului. PRAVILA (1640), ap. GCR.I /88/1. Prea sfântitul nostru arhiepiscop și mitropolit a toată Ungrovlahia. DOC.(1794), ib.II 153/11. Mitropolitul.. slobozi o sinodicească carte... arătând drepturile mitropoliei Moldaviei... întărite de un consiliu compus de, prea fericiți patriarhi și arhiepiscopi. C.NEGRUZZI, I 241. /Pronunț. -hi-e-. / Accentuat și arhiepscóp. / Pl.-scoپی. / Seris și : archiepscóp. /

- Din paleosl. arhiepscóپی, grec.

ARHIEPISCOPAL, -A adj. = arhiepscopesc. /Pronunț. -hi-e-. / Pl.-pate. / Seris și archiepscopal. /

- Ndin lat. archiepscopatus.

- N. din fr. archiepiscopal (lat. archiepiscopalis,-e).

ARHIEPISCOPĂT s.n. = arhiepiscopie. /Pronunț. -hi-e. /Pl. -pate. / Scris și archiepiscopat. /

-N. din lat. archiepiscopatus.

ARHIEPISCOPEȘC, -EĂȘCĂ adj. (Care ține) de (n) arhiepiscop, de (o) arhiepiscopie, care e dat de arhiepiscop. /Pronunț. -hi-e. / Scris și archiepiscopesc. /

- Derivat dela arhiepiscop cu suf. -esc.

ARHIEPISCOPEȘTE adv. După cum obicinuesc arhiepiscopii, ca la arhiepiscopi. POLIZU, cf. BARCIANU. /Pronunț. -hi-e. / Scris și archiepiscopește. /

- Derivat dela arhiepiscop cu suf. -ește.

ARHIEPISCOPIE s.f. 1. Eparchia unui arhiepiscop. / Reședința (orașul sau palatul) unui arhiepiscop. Arhiepiscopia din Târgul Mureș.

2. Demnitatea sau funcția de arhiepiscop / Durata acestei demnități.

/Pronunț. -hi-e-. / Pl. pii. / Scris și archiepiscopie. /

- Din v.sl. archiepiskopija, gr. "archiepiscopat", sau archiepiscopia și formațiune românească din arhiepiscop cu suf. -ie.

ARHIERĂNH s.m. (Neobignuit) Mai marele ierarhilor. Carii din domni ar lăcomi, și n'ar da acest oboroc de sare..., și hie legat și afurisit de sfântul apostol Iacov, fratele lui Dumnezeu,

cel d'întâiu arhierarh sfântului Ierusalim , și de toți sfinții
 (a.1715). URICARIUL, UU 116/16. /Pronunț. -hi-e-. / Pl.-rarhi.
 / Scris și archierarh, archierach. /

- Format din prefixul arhi - și ierarh.
 =====

ARHIERAȚI vb.IV. (învechit) a fi, a funcționa ca arhieru.
Acesta dintru svinți, părintele nostru Upatie, născut la Chili-
chia,... și arhierățindu în Gangra... DOSOFTEIU, V.S.82. /Pronunț.
-hi-e-. / Prez.ind. arhierățesc. /

- Format de Dosofteiu de-a dreptul după grec.

"devenir prélat".

ARHIERATIC s.n. Carte în care sunt prescrise ceremoniile ce
 cad în competența arhierului. Cf.LM. /Pronunț. -hi-e-. / Pl.-tice.
si-ticuri/ Scris și archieratic. /

- Din grec.

ARHIEREI s.m. v. arhieru.
 =====

ARHIEREIU s.m. v. arhieru.
 =====

ARHIERESC, -EASCĂ adj. De arhieru. Veșminte... arhieresti.
 DOSOFTEIU, V.S.121. Prea sfinția sa părintele mitropolitul țării
să întărească cu arhieresc blestăm... URICARIUL, I 102/16. Epis-
copul sta în strana arhierescă. CREANGĂ, A.137. /Pronunț. -hi-e-.
 / Scris și archieresc. /

- Derivat dela arhieru cu suf. -esc.

ARHIEREȘTE adv. În felul sau după obiceiul arhierilor, ca arhierii. POLIZU. /Pronunț. -hi-e. / Scris și archierește. /

- Derivat dela arhieriu cu suf. -ește.
=====

ARHIEREU s.m. l. Tenumire generală ce se dă înalților demnitari bisericești (episcop, mitropolit, patriarh) ; vlădică.

Cf. arhipăstor. Dzise să vie arhierii (porunci m a i m a r i - l o r u p o p i l o r u N.TESTAMENT 1648). și tot zborul lor. COD. VOR.45/12. Arhierii Anania dzise celora ce sta înaintea lui. ib. 45/5. Cade-se judecătoriaului, adecă arhieriuului, să fie asemenea aseamene judecătoriaului celui drept și marelui arhieriu, domnului nostru Iisus / H/risto / s. PRAV.(1652),ap.GCR.I 159/20. Să fie milostiv și credincios arhieriu (a.1698).ib.I 317/20. Văzând Constantin Vodă aceste obiceiuri nu bune, au socotit că arhierii țării și cu tot sfatul său și au legat cu mare blăstem;... văcăritul ... să nu mai fie. N.GOSTIN, LET.II 52/15. Deci vă rog, părinți arhierii, de mă veți vedea aproape de moarte,să mă tundeți călugăr. C.NEGRUZZI, I 159. Te pătrundea... un fior rece, ca într'o hrubă de mănăstire cu multe raclă de arhierii. PAS, L.I Văzând Stanciu paraleu, Cel mai mare arhieriu... TEODORESCU, P.P.262. Tu rămâi de mine'n pace, Că eu alta n'am ce-ți face, Făr'să rog pre dumnezeu, A/1 / cerului arhieriu, Ca de tine să grijască. MARIAN, I.311. Opt preoți cu protopop și arfiriu. ALAS, 30.V 1937, 11/3. Bagi pe dracul în casă cu lăutari, și nu-l poți scoate cu sute de arhierii. ZANNE, P.VI 580.

2. Vlădică fără eparhie. Cf. LM.

√ Pronunț. -hi-e. / Pl.-rei./ Scris și archieriu. /
și: (învechit) arhierii(u) ; arhieriu, arfiriu s.m. /
=====

- Din v.sl. arhierii (grec.

ARHIERÍ vb.IV. T r a n s. și a b s o l. A păstori ca
arhereu, a fi arhieru. RF.I 83. Cf. a r h i e r ă ț i. /Pronunț.
-hi-e-. /Prez.ind. arhieresc. /

- Derivat dela arhieru.
=====

ARHIERIE s.f. (în biserica ortodoxă) 1. Demnitate sau func-
ție de arhieru. Strălucind în arhierie... DOSOFTEIU, V.S.232¹.
Rânduiala arhieriei. MINEIUL (1776) 13¹. Spune-mi, cum se scrie,
La arhierie ? TEODORESCU, P.P.263. / Durată a păstoriei unui ar-
hieru. Cf. a r h i e p i s c o p i e (2). Observații... asupra
regulilor... gramaticii rumânești, adunate și alcătuite acum în-
tâi de dumnealui Ianake Văcărescul..., tipărite... în domnia...
prea luminatului prințip a toatei Ungro-Vlahiei Nicolae Mavrogheni
Voevod, în arhieria sfințitului... mitropolit și arhiepiscop a
țării Kyr Grigorie, la leat 1787. ap.ODOBESCU, I 298.

2. (învechit) Titlu cu care se adresează cineva unui ar-
hieru. (Patriarhul Dositeiu către mitropolitul Atanasie al Ar-
dealului:) Trebuie arhieria ta să propovăduiești cuvântul lui dum-
nezeu la Sârbi și la Ruși pre limba slovenească , eară la Rumâni
pre limba rumânească. HEM.1632.

-/Pronunț. -hi-e-. / Pl.-rii. / Scris și archierie. /

- Din gr.

ARHIMANDRIE s.f. 1. Demnitate sau funcție de arhimandrit.
Derept aceasta cei sfinți și cinstiți bărbați înaintea destoini-
ciei de episcopie și pentru creștie, pentru arhimandrie, fugiră
la pustie. CAZANIA (1644), ap.HEM.1633.

2. Mănăstire care are ca stareț un arhimandrit. Cf. a-
b a ț i e. Mănăstirea Putna... dintru începutul ei a fost și este
arhimandrie (a.1757). URICARIUL, XIV 179/25.

Fl.-drii. / Scris și arhimandrie. 7

- Din n.gr.

DDRG.

ARHIMANDRIT s.m. (Bis.) Titlu pe care-l poartă stareții mănăstirilor ~~un~~ mai mari sau călugării care îndeplinesc o funcție mai înaltă pe lângă o episcopie (arhimandrit de scaun) ; titlu de cinste acordat, în genere, și altor călugări. În anul 7010 prestăvitu-s'au Paisie, arhimandritul și egumenul mănăstirei Putna. URECHE, LET.I 143. Mitropolitul Iacov Putneanul adună un sobor de arhieriei, arhimandriți și egumeni. C.NEGRUZZI, I 241. Mitropolitul face pe părintele Duhu arhimandrit cu mitră. CRĂNGĂ, A.138. / Arhimandrit de scaun = arhimandrit care funcționează în capitala țării sau (în trecut) în capitala principatelor românești. Fl.-driți, / Scris. și archimandrit. / Și : (dial.) arhimandrit s.m. 7
 - Din v.sl. arhimandritu, n.gr.
 =====

ARHIMILIONĂR, -A adj. (Adesea s u b s t a n t i v a t)
 (Persoană) care are avere de milioane, care este de mai multe ori milionară, foarte bogată. Cf. m u l t i m i l i o n a r. Burgezii deveneau arhimilionari, exploatând sângeros clasa muncitoare. / Fl -nari. 7

- N.din fr. archimillionnaire.
 === =====

ARHIMITROPOLIT s.m. (Invechit) Mitropolit primat. Această luminată carte... o am aflat în Tara-rumânească, la arhimitropolitul Serafim, în cetate în Târgoviște (a.1581). GCR. I 33/19. / Fl.-liti. 7
 - Formație românească din prefixul arhi- și substantivul mitropolit.
 =====

ARHIPASTOR s.m. Arhieriu, vlădică. S'au hotărât a se face...

mitropolit... episcopul Iosif..., fiindu-i rându, ca unui mai bătrân și, osebit, fiind îmbunătățit și cu daruri ca acelea, potrivite la un arhipăstor. ZILOT, CRON.73. Prea sfințitului mitropolit... Veniamin, al nostru prea milostive stăpân și de obște arhipăstoriu (DOC. (a.1806). ap, TDRG. De vrei să fii episcop, e' o mantie vărgată înfășură-ți trufia, îți pune-un lanț de aur... Diaconul să meargă cu cârja înainte, Te'ntinde'ntr'o caretă și tot blagoslovește... Din asta te-i cunoaște că ești arhipăstor. C.NEGRUZZI, II 181. Ceilalți popi,... cât pe ce să cadă amețiți, din picioare, de frică și de rușinea arhipăstorului. CREANGA, A. 137, /Pl.-tori./ Scris și -archipăstor. / și. (dial.) arhipăstoriu s.n. /

- Compus din arhi - † păstor.

ARHIPASTORESC, -EASCA adj. De arhipăstor. Călugăre ! Când te-ai suit pe scaun arhipăstoresc. Urmează, ca să fi știut canonul apostolicesc. ZILOT, CRON., ap. HEM. 1634. /Mitropolitul Iacov / le-guește ca în veci... să nu se mai încredințeze cărma arhipăstorească la străini ierarhi ! C.NEGRUZZI, I 241. Atunci se sculă și mitropolitul și, dând binecuvântarea sa arhipăstorească cugetelor domnului celui viteaz, îndemnă pe boieri... a-l urma pe căile adevărului. ISPIRESCU, M.V.12. /Scris și arhipăstoresc. /

- Derivat dela arhipăstor cu suf. -esc.

ARHIPASTORIE s.f. Funcție sau demnitate de arhipăstor. Să se facă /mitropolit / episcopul Dionisie... fiind mai tânăr /și / cu știință de trebile arhipăstoriei. ZILOT, CRON.73. /Pl.-torii. /

- Derivat dela arhipăstor cu suf. -ie.

ARHIPEL s.n. v. arhipelag.

ARHIPELAG s.n. l. (Geogr.) Grupele de insule din Marea Egee.

2. Orice grup de insule dintr'o mare sau dintr'un ocean. F i g. Vitele trăesc singure în mijlocul acestui arhipelag de piscuri, marea întâmplare a somnului. BOGZA, C.O.74.

/Pl.-laguri. / Scris și archipelag. / Și : (direct după fr.) arhipél s.n. 7

- N.după ital. arcipelago (<grec. propriu mare principală).

ARHIPÉȚI s.m.pl. (Regional) Draci; duhuri rele, năluci, alte-alea. - Du-te, mă, și pe'ntuneric, că nu te-ar lua (mânca) arhipetii ! CIAUSANU, V.140. Voi tart(or)ilor, voi, Aghipeților (=diavolilor)... GIUGLEA-VĂLSAN, R.S.236, cf.238. Toată lumea să' ntrista, Da ghipetii să veselia. id.ib.247. /Si : (a)ghipéți s.m.pl

ARHIPLIN, -A adj. Plin peste măsură, până la refuz. /În timpul țarismului / închisorile și locurile de deportare sunt arhipline. I.P.C.(b)43.

- N. după fr. archiplein.

ARHIPRESBÍTER s.m. (Rar, aproape numai în Transilv.) Ptopop, protopresbiter. Puindu-se aicea / în comisie / în loc de arhiereu pe un arhipresviter (protopop). URICARIUL V 27/17.

/Accentuat și arhipresbitér. / Pl.-teri. / Scris și archipresbiter. / Și : (după pronunț. n.greacă) arhipresviter s.m. 7

- N.din lat. archipresbyter.

ARHIPRESVITER s.m. v. arhipresbiter,

ARHIEREU s.m. v. arhieru.
=====

ARHISTRABUN s.m. (Neobisnuit) Cel mai vechi ascendent al unei familii. Se crede că această statuie ar fi cioplită de legionarii romani, arhistrăbunii noștri veniți din Italia. CODRU-DRAGUȘANU, C.73. [Pl.-buni.]

- Derivat dela străbun cu pref. arhi-.
=====

ARHISTRATEG s.m. l. (Rar) General destinat a fi comandant suprem al armatei unei țări pentru timp de războiu, "generalisim".

2. (Învechit, sfârșitul secol.XVII și începutul celui următor, în forma arhistratig) General șef al unei armate. Arhistratigul se împărtășează de slava ce dobândesc ostașii lui, biruind. E.VĂCĂRESCU, ap.ODOBESCU, I 302. Pe prințipiu principul Ipsilanti arhistratig îl numesc, îl smulg din sânul Rusiei și cu dînsul se unesc. BELDIMAN?, ap.GCR. II 243/36.

3. (În limba mai veche, în forma arhistratig) Comandant suprem sau căpetenie a cetelor îngerești; arhanghel. Cf. v o i e v o d . Dumnădzăescul arhistratigă Gavriil. DOSOFTEIU, V.S.254. Unde să prăznueaște sfântul hram marele arhistratig Mihail. MSS. (1696), ap.HEM.1624. Minunea... s'a făcut de arhistratigul Mihail. CALENDARIU (1814) 5/13.

ARHITECT, -A s.m. și f. Persoană care concepe și desenează planurile și dirijează executarea construcției unui edificiu. LEX. TEHN. Împăratul Egiptanilor... au trimis carte lui Likir, cu carea porunea să-i trimită meșteri arhitecți, să zidească turn. (a.812) GCR.II 207/15. Arhitectul care s'a însărcinat a da gata un edificiu după un plan statornicit... nu poate cere nici o sporire de plată. HAMANGIU, C.C.378. Unii /directori/ își fărâcă blokhaurile noi,

pentru că arhitecții au împărțit apartamentele altfel, și le clădesc din nou. SAHIA, N.64. / Pl.-tecti,-tecte. / Scris și arhitect, /

- N.din lat. architectus (< grec. maestru constructor).

ARHITECTON s.m. (Invechit) = arhitect. Făcându-se un tahmin de cătră un arhitecton. URICARIUL, VII 171. / Pl.-tectomy.]
- Din grec. maestru constructor).

ARHITECTONIC, -A adj., s.f. l. A d j. De arhitectură, din domeniul arhitecturii, după regulile arhitecturii. Ornamente arhitectonice. LM. Colbul de cărămidă sfărâmată... umplea treptele scărilor, cercevelele și orice ciubucărie arhitectonică. CALINESCU, E.O.II 141. Se mai poate practica încă o critică literară... construită după arhitectonica delicată a filigramului. VITNER, CR. 40. / Care e alcătuit sistematic, după un plan bine gândit. Stiu a da clădirii despicăturilor de lemn forme arhitectonice. I.GHI-CA, ap.CADE. Memphis, ... cu zidurile-i antice... - o cetate de giganți. Sânt gândiri arhitectonice de-o grozavă măreție ! EMINESCU, P.67.

2. S u b s t . (Fil.) Construcție sistematică a unui sir de idei. (Titlul unui capitol din traducerea criticii rațiunii pure:) Arhitectonica rațiunii pure. Cf.ms.2258 (f.28). EMINESCU.la Academia R.P.R.

/Scris și arhitectonic. /

- N.din lat. architectonicus, -a-um (< grec. maestru constructor).

ARHITECTONICESC, -EASCA adj. (Invechit) = a r h i t e c t o n i c (l). Mesteșug arhitectonicesc. GOLESCU, I., ap.CADE.
- Derivat dela arhitectonic cu suf. -esc.

ARHITECTONICEȘTE adv. După regulile arhitecturii. O casă mare, încăpătoare și clădită arhitectonicește. C.NEGRUZZI, ap. CADE.

- Derivat dela arhitectonic cu suf. -ește.

ARHITECTONIE s.f. (Învechit, rar) Arhitectură. Să se deprindă și în lucrul arhitectoniei. DRAGHICI, R.251/25.

- N.din n.gr.

ARHITECTOR s.m. (Învechit) = arhitect. Alcătuindu-se și arhitector al orașului. URICARIUL, I 198/31. / Pl.-tectori.

- N.după ital. architettore.

ARHITECTORESC, -EASCA adj. (Învechit) De arhitect, propriu arhitecților. POLIZU.

- Derivat dela arhitector cu suf. -esc.

ARHITECTOREȘTE adv. (Învechit) În felul arhitecților, ca arhitecției. POLIZU.

- Derivat dela arhitector cu suf. -ește.

ARHITECTURA s.f. l. Arta de a construi edificii, după anumite reguli. Arhitectura greacă. / Felul, planul, caracterul arhitectural al unei clădiri. Privirea se ostenește a se uita mult la această prea curată arhitectură; poate pentru că lucrările nouă n'au acel grandios ce se vede în lucrările bătrâne. C.NE-

GRUZZI, I 193. Tot Bârlădeanu ți-ar spune, iubite domnule abate, că disprețuiește orice arhitectură meșteșugită, preferând bordeiele și peșterile. SADOVEANU, Z.C.24. / Arhitectura militară = planul și arta de a fortifica locurile, primejduite în caz de invazie. Arhitectura navală = planul și arta de a construi corăbii, vapoare, porturi etc.

2. (Plan de) alcătuire, (de) întocmire (a unui tot). O astrologie... bizantină, bazată pe sistemul care admite pământul de centrul arhitecturii lumesti. EMINESCU, N.44.

3. F i g. Alcătuire interioară, construcție (2) ; constituție (3). Judecătorul meu era un suflet cu arhitectura cea mai simplă și mai frumoasă. GALACTION, O.I 94.

/Pl.-turi./ Scris și arhitectură. 7

- N. din lat. architectura.
=====

ARHITECTURAL, -ă adj. De arhitectură, din domeniul arhitecturii; arhitectonic. Linia arhitecturală a montării [scenei] este frântă și predomină planul înclinat. SAHIA, U.R.S.S.152.

/ Scris și arhitectural. 7

- N. din fr. architectural.
=====

ARHITRAVA s.f. (Arhit.) Partea inferioară a antablamentului, cu care acesta, la clădirile greco-romane sau construite în stil clasic, se sprijină pe capitelul coloanei. LEX.TEHN. Deasupra sistemului de pilaștri și de metoape urmează arhitrava, tractată ca friză. TOCILESCU, A.38. /Pl. trave. / Scris și pronunț. și arhitravă 7

- N. din fr. architrave (=ital. architrave).

ARHÍV s.n. v. arhivă.
=====

ARHÍVA^v s.f. Totalitatea hârtiilor, actelor, documentelor (vechi) privitoare la istoria unui popor, la un oraș raion sau regiune, o instituție publică, o familie etc. Cantilerie, arhivă, nimică n'au mai rămas. BELDIMAN, TR.350. Arhivurile ceale vechi ale domniei Moldovei. P.MAIOR, IST.252/2. Biblioteca arhivului statului. HASDEU, I.C. IX. Un proiect ce se făcuse pentru teatru zace îngropat în arhivele ministerului de externe. C.NEGRUZZI, I 346. M'am tânguit... pentru strănutarea arhivei din Iași (a.1876) URICARIUL, X 272/7. N'au făcut... aproape nimic pentru înaintarea științei ce o profesază. Nici un studiu prin arhive, nici o publicare de documente..., necum o istorie întreagă. MAIORESCU, CR.III 35. Dacă nu este unire / pentru alegerea depozitarilor titlurilor unei moșteniri / atunci titlurile se depun în arhiva statului. HAMANGIU, C.C.179. / Locul sau clădirea în care sunt depuse și se păstrează asemenea documente. Pe dealul Mitropoliei, în arhiva României, Unde statul grămădește... Hârtii, condici o-sândite... Are cuiburi din vechime Numeroasă șoricime. ALEXANDRESCU, M.207. Un colț întunecos... din arhiva unei cancelarii și atmosfera... cafenelei - asta era toată viața lui. EMINESCU, N. 36. / Pl.-hive. / Scris și arhivă. / Și: (Transilv., după germ. Archiv) arhív (-vuri) s.n. /
=====

-N. după fr. archives (=lat. ~~archivum~~ archivum)

ARHIVÁR s.m. Funcționar însărcinat cu păstrarea documentelor unei arhive. Cf. a r h i v i s t . M'am adresat către arhivarii oșebitelor departamenturi (a.1844). URICARIUL, VIII 97. Casa / o are dată cu anul / unui arhivar de la nu știu care divan. C.NEGRUZZI, I 301. Arhivar în Direcțiunea generală a Arhivelor statului. FURNICĂ, I.C.XXXVII. / Pl.-vari. / Și: (dial.) arhiváriu
=====

- Derivat dela arhivă cu suf. -ar.
=====

ARHIVARAȘ s.m. Diminutiv al lui arhivar; (uneori cu o nuanță de dispreț) mic funcționar la arhive. /Pl. -rași. /

- Derivat dela arhivar cu suf. -aș.
=====

ARHIVIST s.m. (învechit) = arhivar. Arhivist /al / Statu-
lui (a.1849). URICARIUL, XIII 378. Domnul arhivist Rasp din Lem-
berg. HASDEU, I.C.VIII. /Pl. -viști. /

- N. din fr. archiviste.
=====

ARHIVOLTA s.f. (Arhit.) Ciubuc(6) care împodobește partea de sus a unei arcade. /Pl. -volte. /

- N. din fr. archivolte (-ital. archivolto).
=====

ARHON s.m. (învechit, folosit în epoca fanariotă până la pe la mijlocul sec.XIX-lea numai la vocativ, înaintea titlului boieriei) Domn(ule), boier(ule). Arhon Bane ! ZILOT, CRON.82. Dar ce mă socoți pre mine, arhon Jicnicer ? C.NEGRUZZI, I 302. Ple-
căciune, arhon Sărdar ! ALECSANDRI, T.409.

- Din n.gr.

ARHONDA s.m. (învechit) = arhon (fără a fi urmat de titlul boieriei). "Asta este foarte lesne de făcut pentru un om ca dumneata, dar nu și pentru mine !" - "Dar de ce, arhonda?". FILIMON, ap.HEM.1634. Și eu, arhonda, sânt unchiu ! ALECSANDRI, T.
773.

- N. din gr.

ARHONDĂR s.m. Călugăr însărcinat cu conducerea și administrarea unui arhondaric. COSTINESCU. /Pl.-dari. / Și :
 arhontăr s.m. HEM.1635. 7
 =====

- Din n.gr.

CIHAC, II 636.

ARHONDAREASA s.f. Călugăriță, care are în grija ei conducerea și administrarea arhondaricului într'o mănăstire de maici. cf. COSTINESCU. /Pl.-rese. / Și (după HEM.1635) arhontăreasă s.f. 7
 =====

- Derivat dela arhondar cu suf. __easă.
 =====

ARHONDARIC s.n. (Mold.) = arhondărie. La arhondaric ne aștepta o masă vrednică de a îndestula niște stomahuri de poeți. A'LECSANDRI, ap. CADE. Una /din chilii 7 mai bine zidică și mai mare servea de arhondaric. N. XENOPOL, ap. TDRG. Mă trezii de-a-dreptul la arhondaric. HOGAȘ, DR. II 4. /Pl.-rice. / Și arhontăric s.n. 7
 =====

-Din n.gr.

ARHONDARIE s.f. (Munt.) Locuință rezervată oaspeților sau drumeților într'o mănăstire. Merseră să se odihnească în chilia starețului ce slujea de arhontărie. ODOBESCU, I 88. /Pl.-dării. / Și : arhontărie s.f. 7
 =====

- Din ngr.

CIHAC, II 636.

ARHONDOLOGHIE s.f. v. arhondologie.
 =====

ARHONDOLOGIE s.f. (Invechit) l. Istorie a nobilimii. Le-
topisețele noastre și arhondologia ne arată curat, că Stefan-Vo-
dă, Mihaiu-Vodă și alți domni,... au boierit pe câmpul de bătaie
pe mai mulți opincari cu inima de boier. FILIMON, C.II 354. /
Registrul familiilor boierești dintr'o țară; cartea boerilor.A-
LECSANDRI, T.1777(Glosar). În câțiva ani m'aș înstări cu bani,
m'aș tot acăța de poalele boierilor, pân'ce m'aș încuiba frumos
în arhontologie și'n sfârșit m'aș însura, pentru ca să intru în
neamuri. id.ib.1328. Noi nu mai avem trebuință... de regulamen-
turile și arhondologiile dumneavoastră nici de pravilele dumnea-
voastră. PAS, C.I 130.

2. Boierie, noblețe, societate înaltă. Am fost totdeau-
na om liberariu, o știi tu ? Mi-am bătut joc totdeauna de ar-
hontologie. ALECSANDRI, T.1231. Lucram și luptam, nu împins de
setea de posturi bine plătite, sau de dorința de ranguri pe scara
arhontologiei. GHICA, ap.HEM.1636.

Pl.-nii. / și : arhondologie, arhontologie, arhon-
tologie s.f. 7
 =====

- Din n.gr. HEM. TDRG. Pentru sensul 2
 cf. a r h o n t o l o g i u.

ARHONIE s.f. (Invechit) epoca fanariotă, până la mijlo-
 cul secolului XIX) Boierie. "Boier" este întrebuințat în Mehedinți
în loc de "arhon", cu deosebire că "arhon", când se zice, trebae
să fie însoțit și de felul arhontiei. I.IONESCU, M.439, Pl.-nii.

- Derivat dela arhon cu suf. -ie.
 =====

ARHONT s.m. v. arhonte.

ARHONTĂR s.m. v. arhondar.
=====

ARHONTARIŞ s.n. v. arhondaric.
=====

ARHONTĂRIE s.f. v. arhondărie.
=====

ARHONTĂT s.n. (Antic.) Demnitatea de arhonte. / Durata a funcţiunii unui arhonte. / Pl.-tăte. /
-N.din fr, archontat.
=====

ARHONTE s.m. Unul din cei nouă magistrați care guvernau anual vechea republică ateniană. Ūi vedeam aevea, ..., pe acei trufași arhonți purtându-și în mâini capetele tăiete. M.I.CARAGIALE, C.84. / Arhonte eponim = prim arhonte, după care se dădea numele anului. / Pl.-honți. / și : (invechit) arhónt s.m. DICT. /

- N.din fr. archonte (lat. archon, -ontem < grec.

ARHONTOLOGHIE s.f. v. arhondologie.
=====

ARHONTOLOGIE s.f. v. arhondologie.
=====

ARHONTOLOGIU s.m. (Invechit) = a r h o n d o l o g i e (1). Dealul Mitropolitului unde se var arsă regulamentul și arhontologiul... RALLETTI (1858). ap.TDRG. / Pl.-logii. /

- Din n.gr.

TDRG. (sau

care însemnează însă, după Vlahos și Legrand "nobleță").

cf. a r h o n d o l o g (h) i e .

ĂRIA s.m. v. arie.
=====

ARIÁL s.n. v. areal.
=====

ARIÁN, -Ă¹ s.m. și f., adj. l. A d j. Care se referă la strămoșii comuni ai Indienilor și Iranienilor; adesea greșit pentru indo-europeni. Limbi ariene = limbi vorbite în India și Iran. / (În concepția rasistă a hitlerismului.) Care se trage, care face parte din rasa pretinsă neamestecată a arienilor (numiți și Indo-Germani). Cf. a r i e. Regimul nazist a încercat să-și scrijine doctrina pe superioritatea inexistentă a unei presupuse rase ariene.

2. S u b s t. Persoană care face parte din familia de popoare ariene.

[Pronunț. -ri-an.]

- N. din fr. aryen.
=====

ARIÁN, -A² s.m. și f., adj. l. S u b s t. Partizan al doctrinei (religioase) a lui arie (Aria), eretic (de-al lui Arie). Domnul Hristos este domnu adevărat, nu-i dar după fiu lui dumnezău, cum dzic arianii, ce după fire. VARLAAM, ap. HEM. 1637. / Pop., Mold.) Armean. Numele de Armean a devenit sinonim cu Arian, ca și când ei ar fieretici arieni. MELCHISEDEC (episcopul), ap. HEM. 1759.

2. A d j. (modern, după fr.) A(l) lui arie, care se ține de învățătura lui Arie, arienesc. Erezia ariană.

[Pronunț. -ri-an. / Pl..(l) -eni, -ene.]

- Din v.sl. arijanu (gr. arijanos lat. arianus), cuvânt introdus în limbă de scriitorii bisericești.

ARIANIE s.f. v. arienie.
=====

ARIANISM s.n.sg. Învățătura lui Arie, erezie a Arianilor,

arienie. /Pronunț. -ri-a-./

- N.din fr. arianisme.
=====

ARIÁT s.m.sg. v. aret.
=====

ÁRIE,-A adj.= arian. Limbi arice.
=====

- N.din germ. arisch.
=====

ARICE s,m. v. ariciu.
=====

ARICEÁLĂ s.f. (Med.vet.) Un fel de opăreală a pielei din
îndoitura chișitei (ENC.VET.95) ; boală la picioarele cailor,
care provine din cauza rosăturii sau de zăpadă deasupra copitei
(Com.V. BĂJANICĂ, Tepeș-Vodă, Constanța); ariciu (II 3). Ariceala
cailor. Eu rămân unde sânt rânduít, la odăi, să stricnesc cai,
ori să-i curăț de ariceală. SADOVEANU, F.J.III 156. /Pl.-celi./

- Derivat dela arici cu suf. -eală.
=====

ARICÉL¹ s.m. Diminutiv al lui ariciu; pui de ariciu. Trei
aricei fără mumă, I-am închis cu îngrijire, Săn'aibă loc de ieșire
I.VĂCĂRESCU, P.337/22. /Pl.-cei./

- Derivat dela ariciu cu suf. -el.
=====

ARICÉL² s.invar. 1. Oarece; ceva (VÂRCOL, V.89), un lucru
oarecare. Să vii să-ți dau un aricel. CIAUSANU.

2. (Lucru) secret, taină. Să vii să-ți spun un aricel.id.

ib.

/Pl.-cele. / Și: (Para Bârsei) moricel (CIAUSANU, V.), oricel
=====

(VÂRCOL, V.89) pron. /

ARICHIȚA s.f.sg. Ceea ce rămâne din zer după extragerea urdei. După ce păstorii storc caș în cupe, rămâne zer, pe care-l fierb, și de asupra-i iese urdă, iar ceea ce rămâne în fundul căldării se numește arichiță. HEM.1643.

ARICI vb.IV. R ef l. (Regional) I. A săvârși o mișcare caracteristică ariciului.

1. (Despre om) A se strânge ca ariciul. REV.CRIT.III 86.

2. (Despre păr) A se zbârli, a se ridica, a se înspica, (ca țepele ariciului) Când am văzut ursul, mi s'a aricit părul în cap.ib.

II. A fi atins de una dintre boalele numite a r i - c i u (II 2-4). Ariciul e o boală de picioare. Se aricesc și caii și vitele. ȘEZ.III 145.

[Prez.ind. aricesc. 7

- Derivat dela ariciu.
=====

ARICIOAICA s.f. (Zool.) Femela ariciului. Prei aricei fără mună, I-am închis cu îngrițire... Lacătul nu se descue, Nici cu chee, nici cu cue. Aricioaica, mâniată, A fiarelor iarbă cată... Deschide, cum o aduce, își ia pui și se duce. I.VĂCĂRESCU, P. 337/29. Dacă ai închide bine pui unei aricioaice și să'ncai cu lacata, mama lor imblă până găsește iarba fierului, cu care atin-gând lacata, se afarmă. ȘEZ.I 153. [Pl.-oaice. 7

- Derivat dela ariciu cu suf.-oaică.
=====

ARICIOANE s.f. (Ban.) = aricioacă. HEM.1646.
[Pl.-oane. 7

- Derivat dela ariciu cu suf.-oae (dial.oane).
=====

ARICIT s.n. = ariceală. HEM.1645. /Pl.-citurī. /
=====

- Abstract verbal al lui arici.
=====

ARICIT, -A adj. I. (Regional) 1. (Despre oameni) Strâns
ghemuit. Am stat toată ziua aricit de frig. REV.CRIT.III 86.
Ce stai așa aricit? VICIU, GL.

2. (Despre păr) Zbârlit, creț. Negru este-un cal urit
și la păr e aricit. CADE.

II. 1. (Despre vița de vie) Atinsă de boala ariciu (II
2). HEM.1644.

2. (Despre animale) Care suferă de boala ariciu (II 3).
Când vre-un cal este aricit la picere..., să-l oblojești... MSS.
(sec.XVIII), ap.HEM.1642. Moțbiu, Moțoiăș, Domn din Făgăraș, Căi-
ne de oraș, Săruta-mi-l-aș, Pe-un cal aricit, De vine stârcit,
făcut pe fugit. POP.,ib.1644.

3. (Despre oameni) Bolnav de boala ariciu (II 4).
Țântării, mari ca viespile... l'împungia și-l potricăliia, de-
au scos vârci peste tot trupul; și după șasă luni... atâta era
de schimosit și orbălcit peste tot trupul, cât sămăna cu pila-
lia pilului, așa-i era pelița aricită. DOSOFTEIU, V.S.II 19₁.
cf. 70₂.

4. Øfilit; (despre om, animale și plante) slab din
cauză de boală (REV.CRIT.III 86). Pociț, necrescut normal din
cauza unei boli când a fost mic (ION CR.V,316).

- Participiul lui arici cu valoare de adjectiv.
=====

ARICITURA s.f. = ariceală. CIHAC, I 16. /Pl.-turi. /

- Derivat dela arici cu suf.-ură.
=====

ARICIU s.m. I. l. (Zool.) Mamifer insectivor, cu capul ascuțit și cu corpul scurt și gros, acoperit pe spate cu ghimpi gălbui; se face ghem, sbârlindu-și ghimpii, când simte primejdia; trăește în toată Europa. Cine va mânca lup, sau vulpe, sau câine, sau pisică, sau ariciu, sau pâlș, sau nevăstuică, sau veaveriță și ș'altelile altelile câte sânt neapurate..., să se pocăiască. PRAVILA (1640), ap. GCR. I 90/35. Ariciul, cu meșteșug se prinde și vrabia cu meu. PANN, P.V.II 125/2. Toate lighioanele, până și cărtițele orbete și aricii ghimpoși..., toate i se arătau lui în cale. ODOBESCU, III 185. O movilită de strujeni /stă/ zburlită ca un arici. CAZIMIR, P.133. Prințul se zburli... și se strânse în blană ca un arici. PAS, L.I 158. /Mama-pădurii/ avea numai un ochiu, cât un talger, capul ca o căpiță, cozile ca măturoaiele, părul ca aricele, dinții ca secerele. HEM.1648. Merge Pașa pe ulițe Cu trei mii de sulite (Ariciul). ȘEZ.I 26, cf. IV 42. Am un unchiș mare Cu o sută de-araci la spinare (Ariciul). ib. IV 43. E x pr Ariciu de barbă, barbă de ariciu = barbă deasă și țepoasă. [Avea] un ariciu de barbă. DUMIRIU, D.F.155. Mai întâi am văzut două chi-puri de bărbat, unul spânatec și uscat, altul c'o barbă de arici cărunt. SADOVEANU, N.F.62. / (In superstițiile poporului, despre istețimea și puterea supranaturală a ariciului, înlocuește - în variantele unor expresii - cuvântul "dracul". Cf. HEM.1649-1651).

Parcă i-a suflat ariciul la ureche = a luat o hotărîre înțeleaptă. Flăcăiandrul... se furigă și de astădată, de intră în cămara fetelor, ca să asculte la sfatul lor, Parcă-i spusese ariciul la ureche, că are să se petreacă între ele ceva pentru dînsul. ISPIRESCU, L.246. L_a îndemnat ariciul -l-a băgat dracul. Rămîind văduv,... îl îndemnă ariciul să se însoare de-a doua oară. id, L. 333. / C o m p o s : ariciu-de mare = animal echinoderm, cu corpul învelit într'o piele îngroșată ca o scoartă, din care ies ghimpi ; trăește în mări și oceane.

2. F i g. Nume care se dă unui om zgribulit de frig. PAMFILE
J.I 383.

II. (Bot.) 1. (Ban.) = rostogol. PANTU, PL². Întrebaiu
pe șase locuitori..., cum se cheamă acea plantă, la care ei răs-
punseră: "ariciu", de oară-ce este învelită ca un ariciu și,
dacă-i rupi coada, nu știi unde i-este capul. MANGIUCA, ap. HEM.
1657.

2. (Bucov.) (Pogonatum urnigerum) Mușchiu din familia
polytrichaceelor, cu tulpinele de 2-4, rară până la 10 cm. as-
cendente și ramificate, formând tufe întregi de culoare verde,
cu frunzele întinse și ascuțite, având pe margini și pe dos din-
țișori ascuțiți ; crește în păduri, pe marginea drumurilor și
șanțurilor și pe locuri nisipoase-argiloase până la o înălțime
de 2500 m. id. ib.

3. (Triticum compactum) Varietate de grâu cu spicul des.
CADE.

4. (Transilv.) O boală a viței de vie, tăciune (CADE).
"Ariciu" pe butucii de viță de vie. BARCIANU.

III. (Med.vet.) Nume dat mai multor boale ale cailor,
vitelor și mieilor. cf. SEZ, V 26. Cf. a r i c e a l ă, a r i -
c i u. "Ariciul", la cai, vine din sudoare. Când calul asudă tare,
stând în loc, sudoarea curge pe picioare până la copită, acolo se
strânge și, fiind foarte iute și sărată, intră prin pori împreju-
rul copitei, apoi se umflă piciorul la copită, pielea crapă și
dă sânge, carnea se cancrenează. HEM. 1656. "Ariciul", la vite
cornute, se face la iia picioarelor și la pânțece, de'ntâiu ca o
bolfușoară sau ca o nucă, apoi crește ca un pumn, legat de piele
numai printr'o grosime de un deget; se vindecă lesne. ib. Când
la vite cornute se face "ariciu" la copite, ca la cai, e mai pri-
mejdios. ib. "Ariciu" la vite , este un fel de zgaibă, crescând

jos, lângă copită, ca un burete. id.ib. / "Ariciul" e o boală de picioare... Se face la vitele ce stau hojma în glod."Ariciul" e o boală care trece de la sine, când vita își schimbă felul traiului, adică, când din ploaie, din glod și din șura urâtă le trecem în grajduri curate. ȘEZ.III 145.

IV. (Med.pop.) Nume dat mai multor excrescențe dure-roase ale pielii.a) o zărăbunță primejdioasă: herpes, lichen, impetigo (LB.); b) (Lugoj) bătătură la talpă (ALRM, I/I 177); c) Sudul Crișanei, la pl.) hemoroizi (ib.II II/lh.167); d) (Bihor) cancer (ARH.FOLK.).VII.

V. (Cor.) Dans popular. "Ariciul" se joacă în două feluri: a) Flăcăii și fetele îl joacă în chip de horă. b) La nunți, "ariciul" este un danț comic; dăntătorii, după ce prind pe chef, fac peunul dintr'înșii "ariciu" care se întinde, imitând întogmai mișcările acelu animal, iar lăutarul cântă aria și cuvintele, toți ceilalți privind și făcând haz. HEM.1654., cf. PAMFILE, J. I 363, II 268, 348.

Pl.arici. / si : arice (HEM.1648), hariciu (ib.1646), ericiu (DICT.) s.m. /

- Din lat. ericius.
=====

ARICIU (Comerc.) Interj. v. hareciu.
=====

ARICÓR s.m. (Bot.) = mboșnicar. PANTU, PL², cf. GRECESCU,
=====

Fl.30.

- Etimologia necunoscută. Cf. magh. alakor alac.

ARICÓS, -OASA adj. (Regional) l. (Despre pământ) Cu dealuri și văi. VÂRCOL, V.89.

2. Cu vine umflate. PAȘCA, GL.

- Derivat dela ariciu cu suf.-os.
=====

ARID,-A adj. Lipsit de umezeală, uscat. Stâncele aride.
I. IONESCU, M.35. Un singur fir de apă nu se zărește șerpuiind
în albia aridă, în care nici o furnică n'ar avea cu ce să-și
astâmpere setea. BOGZA, C.O.208. / F i g. Sec, greoi, lipsit
de plăcere. Studiu arid. /

2. Lipsit de vegetație, steril, sterp, neroditor. În
pustiul arid necheza calul frumos. EMINESCU, N.26. Albița...
crește prin câmpii sterile coline aride și prin locuri pietroa-
se. PANTU, PL². 4. / F i g. Din care nu se poate scoate prea
mult, sărac, lipsit de farmec. Un subiect arid.

Accentuat și : arid. /

- N.din lat. aridus,-a-um.
=====

ARODICĂ vb.I. v. ridica.
=====

ARIDITĂȚE s.f. însușire a unui lucru arid; uscăciune,
sterilitate. Afecta acum a se simți bine printre tineri și a-și
recâștiga prin ei timpul pierdut în ariditate. CĂLINESCU, E.O.
II 69. / F i g. Buzele plesnite de ariditatea atâtor suspine.
KLOPSTOCK, F.230.

- N.din lat. ariditas.
=====

ARIE s.f. l. Loc neted și bătătorit (o suprafață circu-
lară) pe care se treeră cerealele. Cf. ar m a n. Ceia ce vor a-
prinde casa omului sau aria cu pânea sau aria cu fânul..., pre
unii ca aceia să-i ardă în foc. PRAV.MOLD.132. Grâul nu-l
bagă'n jitrnițe până nu-l curățesc cu'mblăcie într'are. DOSOFTEIU,

V.S.II 55₂. Zic unii, să se hie făcut acea spaimă din slugile
oștenilor, carii mersăse la o arie de fân, departe de tabără,
și să-i hie lovit Tătarii. M.COSTIN, LET.I 243/27. Trieratul
în Moldova se face în chipul următor: Mai întâi se pregătește
aria, a căria mărime se face de șase stânjini în toate lăturile
dinpregiur a parului bătut în mijloc, și aceasta pentru patru
cai și de nouă st/ânjini 7 pentru opt cai. Fața ariei se ciop-
lește (prășește); după aceea, dacă pământul îi uscat, se cară
apă și se udă, iar dacă-i moale, se aștern(e) paie pe dînsa,
se vără caii și o bat bine, până când rămâne netedă și vârtoasă,
căci așa numai se poate strânge sămânța curată, fără țărână. După
ce s'au bătut bine fața ariei, se mătură. I.IONESCU, C.185. Or-
bul își caută acul în aria cu paiele. PANU, ep.CADE. A prins
mama în arie, pe după hambar, un cocș. STANCU, D.12. Eu intram
în sat, el ieșea cu trăsura la arie. SADOVEANU, N.F.94. Se
cară snopii într'un anumit loc, unde are să se facă treeratul,
loc numit arie. BOPEZ, STR.16. Acum Maria e în partea cealaltă
a ariei. V.ROM, Decembrie 1950, 144. Ciortanul... care cu câteva
mai înainte salvase prin curajul și îndemânarea sa aria incen-
diată de chiaburi. CONTEMPORANUL, S.II, 1951, nr.223, 2/5. Făcu
nouă secerele... Să secere grâul cu ele, Să secere snop în snop,
Să-l ducă la arie. TEODORESCU, P.P.140. Ajunsă la o arie unde
vântura un popă. ȘEZ.I 208. / Șirul munților dă într'o mare verde
și întinsă ce trăește în mii de valuri senine, strălucite, care
treeră aria mării încet și melodios, până unde ochiul se pier-
de. EMINESCU, N.13. Arii de fețe (=culori) conabii, albi...
se împreunau în toată întinderea plaiului. DELVRANCEA, S.60. Și
ochi ridic spre aria stelară. TOMA, C.V. 228. Atmosferă plină
de palmierii coloniilor, de creștele Caucaziei, de ariile mișcă-
toare ale oceanelor. CAMILAR, N.II 179. / Orice suprafață circu-
lară în jurul unui obiect (care aduce aminte de stejarul din
mijlocul ariei). Se uită în sus la crengile... marelui pom și

se ageză trudit subt strășina-i largă, prin care se cerneau mărun-
țel razele soarelui, presărând aria umbrită cu boabe calde de
lumină. VDAHUȚA, ap. HEM. 1641. Cerul acoperea ca un coviltir ar-
gintuit rotunda arie a pământului. DELAVRANCEA, ap. CADE. / Su-
prafața circulară pe care aleargă un cal care, "se dă la coardă"
(ca să se învețe la călărie). Un geambaș da la praștie un cal
neîrvățat, un copil... a intrat în aria calului ; calul l-a
călcat în picioare. DELAVRANCEA, ap. TDRG. / Clucer de (za) arie
v. c l u c e r . / Treerat. Cf. a r m a n, a r m ă n i t. Ați
început la arie sau încă nu ?

2. (Transilv., Mold., Bucov.) Curte, ogradă, bătătură.
 ALRM I/I h.344, cf. JAHRESBER. IV 325.

/Pronunț. a-ri-e. / Pl.-arii și ării. (HEM.1641). /
 Și: (învechit) ăre s.f. BIBLIA (1688), ap. HEM.1639. cf. POMPIULIU,
 BIH.1004. /

-Din lat- area. Cf. dubletul a r i e 2).

ĂRIE² s.f. 1. (Geom.) Suprafața unei figuri. MELIK, G.109);
 măsura unei suprafețe. Ariea foilor. GRECESCU, Fl.39. Sub-arbore-
țul în părțile... formate de molid, brad și fag... există sub
formă de însemînțisuri tinere de molid și brad, dar mai cu seamă
de fag, acesta din urmă cu tendința de a și întinde aria sa de
distribuțiune. P.ANTONESCU, S.50. / Spațiul străbătut într'un
timp dat de raza vectorie a unei planete. Legea ariilor / a lui
Kepler / CADE.

2. (St.nat.) Zonă de răspândire naturală a unui grup
 de plante sau animale, independent de acțiunea omului. / (Ling-
 vistică) Arie lingvistică = zona de răspândire a unei limbi sau
 a unui fenomen lingvistic. pe întreaga arie a vorbirii românești.

BOGZA, P.M.37. Arie laterală (sau periferică) = zonă lingvistică situată la marginea teritoriului de formare a unei limbi sau a unui grup de limbi înrudite. Arie dialectală = zonă de răspândire a unui dialect.

∫Pronunț. -ri-e. / Pl, arii.∫

- N. din fr. aire.
=====

1
ARIE³ s.m. l. Numele unui reprezentant al bisericii creștine din sec. IV (care tăgăduia consubstanțialitatea fiului cu tatăl în trinitate). "Doamne, cine ți-au rupt neșmântul?" și răspunse..."Arie, cela ce dzice că nu sânt dumnedzeu adevărat, acela mi l-au rupt. VARLAAM, ap.HEM.1636. Au stricat spițele învățaturii ariei. ÎNDREPTAREA LEGII (1652), ap.HEM.1636. ∫În Nichea Sf.Niculae∫ au înfruntat pre începătorul de eresuri, pre Aria, și, ca pre un mincinos și hulitor împotriva dreptății l-au lovit și cu palma preste obraz. ANTIM, ib.1636.

2. (Superstiție) Eretic, păgân. Cf.MARIAN, O.II 173.

3. Om rău. E x p r. A fi arie = a fi (om) rău la inimă.

ZANNE, P.VI 481.

∫Pronunț. a-ri-e. / Pl. (2-3) arii. / Și: (1, cu declinare feminină) Aria s.m.∫
=====

- Din v.sl. Arii (grec. lat. Arius).

1
ARIE⁴ s.f. (Muz.) Fragment dintr'o lucrare muzicală (operă, operetă, vodevil etc.), compus pentru voce (și reprezentând un moment important în desfășurarea acțiunii dramatice); piesă de caracter curat liric pentru o voce solo cu acompaniament de orchestră (T.POPOVICI, D.M.). Se gătea la oglindă, fredonând aria din vodevilul rusesc, "Kazacă stihotvoretă". C.NEGRUZZI, I 60. /

(Generalizat) Cântec, melodie (fără cuvinte, numai din instrumente) Parada se întindea ca un șerpe pe ~~xxx~~ ... uliță. Înainte mergeau suitarii... Apoi urmau pantirii... Mai în urmă era armașul, încungiurat de lăutari ce juca [=cântau] din vioare aerul "Mititico". C. NEGRUZZI, I 30. O arie comună, din cele care se cântă vesel pe trâmbița de vânătoare. ODOBESCU, III 94. Furtuna... să cânte noi arii ! BENIUC, V.134. Se auzea cineva, cântând o arie turcească. CONTEMPORANUL, IV 137. Arii călușerești numai în ținuturile lor se pot auzi la lăutari. FRÂNCU-CANDREA, M.132. Arie pentru balet. Arii naționale. / (Poet.) Uzina de fier trezește.... într'un lung urlet, care modulează în coșurile înalte o arie sălbatică. IORGA, N.R.A. I 327.

/Pronunț. a-ri-e. / Pl.-arii. / Și: (învechit) aer s.n. /
 -N. din ital. aria sau din germ. arie (=ital.aria).
 =====

ARIENESC, -EASCĂ adj. (învechit) Care aparține doctrinei lui Arie, de-al Arianilor. Se turbura liniștea cea bisericească de dăbitoceasca pornire a aresului arienesc. TANTIM, P.196.

/Pronunț. -ri-e. /

- Derivat dela arian³ cu suf. -esc.
 =====

ARIENIE s.f.sg. Doctrina lui Arie, arianism. Să-l poată ... întoarce la arienie. DOSOFTEIU, V.S. 98₂. Prelestit în arienie. id. ib. 247. /Pronunț. -ri-e-. / Și: arianie s.f. /
 =====

-Derivat dela

ARIERAT, -A adj., s.n. l. A d. j. Înapoiat. El dă dovada de acelaș spirit arierat atunci când, după moda învechită, îl sărbătorește pe "comerciant" ca fiind primul agent motor al producțiunii. ENGELS, A.358.

2. S u b s t. (Fin.) Plată (datorie etc.) întârziată, restanță.

-N. din fr. arriéré.
=====

✓
ARIERGÁRDA s.f. Parte de la urmă a unei unități militare în marș, menită să ferească de surprize grosul armatei. Nu toate triburile /de Pecenegi/ de odată sosiseră din Asia, ci unele după altele, astfel că ante-garda /apărea/... la 915... Dar care anume din triburile pecenege erau Negrii-Unguri, ariergarda celorlalte? HASDEU, I.C.155. /Pronunț. -ri-er-./ Pl. ariergărzi /

-N. din fr. arrière-garde.
=====

✓
ARIETA s.f. (Muz.) Diminutiv al lui a r i e⁴. Îmi cântă cîte ariete grațioase, și -mi face voie bună. CODRU-DRA-
DUȘANU, C.129. /Pl.-ete./

- N. din fr. ariette.
=====

ARIETE s.m. v. arete.
=====

/
ARIEU s.m. (Bot.) = aréu. PANTU PL².
=====

ARIL s.n. (Bot.) Parte carnoasă anexă, care acoperă parțial sau total sămânța. DET. PL. UEMN. 215. /Pl.-rile./

- N. din fr. arille.
=====

ARIMĂJ s.n, Aranjare și fixare a încărcăturii unui vas sau aeronave pentru obținerea unui centrak favorabil stabilității; arimare. LEX.TEHN. /Pl.-maje. 7

- N.din fr. arrimage.
=====

ARIMĂRE s.f. = arimaj. LEX.TEHN./Pl.-mări. 7

- Formație nouă după fr. arrimage.
=====

ARIMBĂȘA s.m. v. harambașa.
=====

ARIN s.m. (Bot.) (Alnus glutinosa) . Arbore din familia betulaceelor, cu frunze ovale, obtuse la vârf, lipicioase pe partea superioară și păroase la unghiurile nervurilor pe partea inferioară, cu flori verzui-roșietice, dispuse în formă de spic; crește pe malurile torentelor și râurilor de munte și prin pădurile umede din șesuri; crescând repede, e întrebuințat pentru împădurirea terenurilor umede; se mai numește și a r i n - n e g r u , a n i n , a n i n - n e g r u . PANTU, PL² S'au apropiat prin arini, lângă sat. NECULCE, LET.II 244. Au purces de acolo la vale ,spre amiazăzi, prin arinii Bercii. URICARIUL, XVII,192/7. Teii cresc amestecați cu falnici jugastri, cu plopi nalți și subțiri și cu anini ușurei. ODOBESCU, ap.HEM.1206. Peste vârfuri trece luna, Codru-și bate frunza lin, Printre ramuri de arin, Melancolic cornul sună. EMINESCU, P.151. Stăteau tolăniți ca zei-tăți mărunte Pe nisipul arzător, Impestrit cu tufe de arini și răchite... BEVIUC, V.23. Frunză verde de anin, Cine-i cu mine strein ? TEODORESCU, P.P.283. Tu te-i face mândro bine, Că mai e frunză pe-arine, Că mai sânt voinici ca mine. BIBICESCU, P.P., ap.

HEM.1207. Intr'un vârf de arin în mândru și senin ? (Lampa).
 GOROVEI, C.196. / S p e c i i : arin-alb = (Aninus incana) ar-
 bore din familia betulaceelor, cu frunze ovale, ascuțite la vârf,
 dedesupt albicioase și acoperite cu peri moi, cu flori verzui-
 roșietice, dispuse în amente; crește în regiunile temperate ale
 emisferei boreale, îndeosebi pe malurile râurilor de munte și e
 cultivat pe alocurea ca plantă-ornamentală; se mai numește și :
 a r i n , a r i n - a l b . a r i n - r o ș u , a h i n - r o ș u .
 PANȚU, PL².

Pl.arini. / Și: anîn s.m.; (Vâlcea) anine s.m. ȘEZ.II 83.
 (accentuat, în Ban.și Olt., și anine.CANDREA -CONV.LIT.XXXIX
 1120) ; (Muscel și Argeș) anine s.m. RADULESCU-CODIN, JAHRES-
 BER.VII 82; (Bihor) arinde s.m. POMPILIU, BIH.1004 (pl.arinzi.
 MARIAN, SE,III 318). 7

ARINĂ vb.I. (Transilv.) l. T r a n s . A curăța cu nisip.
Arinez arin = arena toro vel lavo. LB. / R e f l . (=p a s i v)
 (Despre cuțite) A se curăți prin înfigere repetată în pământ
 (nisipos). Ștefan Mariș, din Sându (lângă Turda) implântă de câte-
va ori cuțitul în pământ, ca să se arinească = să se frece cu
 arină (nisip) și așa să se curețe. VICIU, GL.

2. A presăra cu nisip. BARGIANU.

Prez.ind. arinez și arin. / Și : (cu schimb de conjugare)
 ariní vb.IV. 7
 =====

- Derivat din arină¹ nisip.
 =====

ARINĂ¹ s.f. (Bot.) Fructul arinului. Cu... amentele femele
ale arinului 7, numite "anine" sau "arine" vopsesc Româncele
 noastre diversele lor lănuri. PANȚU, PL.II. De multe-ori însă

/se/ întrebuintează /la vopsit/, în loc de scoartă /de arin/ arine, adică bobite de arin-negru, căci arinele, după cum spun Româncele cele experte, au o negreală cu mult mai bună. MARIAN, OH.52. Un arin, De-arine plin, POP., ap. TDRG. cf. ZANNE, P.V 378.

/Pl.-rine. / și : anină s.f. /
=====

- Forma feminină a cuvântului arin.
=====

ARINĂ² s.f. (Arhaism) l. Nisip. cf. JAHRESBER. VI 75, cf. C.V.1951, nr 2,34. Și ploa spr'înșii...ca arina (n ă s i p u l CORESI, PS; PSALT 1651) mairiei, pasăra cu pene. PSAL. SCH. 249/2. O mulțime de cuconi, ca arina mării de mulți. DOSOFTEIU, V.S.46. Unde călătorești ? Pe drumuri de arină Mergi în țară străină. POP., ap. HEM.1662. / (Regional) Transilv.) Nisipul fin al râurilor. Cf. JAHRESBER. IV 325. Căutarea aurului în arina râurilor... estemodul primordial /în exploatarea de mine./ HASDEU, I.C.189. / (Regional) Nisip pietros. REV. CRIT. IV 87.

2. (învechit) Țărnu nisipos al mării. plajă. Și deca fu dzuo, nu cunoștea pământul; și sâră oarecarele socotiia aibând ariră (ț ă r m u r e N. TESTAMENT, 1648, ț a a r m u r e BIBLIA 1688) într'insu svetuiră-se... să scoată corabia. COD. VOR. 93/12.

/Pl.-(rar) -rine. / și : (în textele cu rotacism) ariră
s.f., (prin asimilare) anină s.f. /
=====

- Din lat. arena.
=====

ARINĂ³ s.f. (Bot.) l. Lăstar, lăstăriș, reuiu; aninet, aniniș. Pe la noi "arină", ca și "reuiu" și "țigla" se chiamă o pădure în tânără sau nuiețarie. HEM.1660.

✓
ARINARIE s.f. = arinis. /Pl.-rii. /

- Derivat dela arin cu suf.-ărie.
=====

ARINARITA s.f. (Bot.) (Transilv.) = studeniță. (Arenaria
serpyllifolia) . PANȚU, PL².
=====

- Derivat din arină¹ cu suf.-ariță.
=====

ARINĂȘ s.m. (Bot.) Diminutiv al lui arin. CIHAC I 16.
Cf. a n i n a ș . /Pl.-nași. /

- Derivat dela arin cu suf.-aș.
=====

ARINDE s.m. v. arin.
=====

ARINDEAUA s.f. art. (Munt.) Numele unui joc țărănesc. HEM.
1662.

- Etimologia necunoscută.

ARINESC-EASCA adj. (Regional) De arin. Pe sub foaia arineas-
oă vine-o carte mpărătească. HODOȘ, P.P.225, cf. GR.S.VI.

- Derivat dela arin cu suf.-esc.
=====

ARINET s.n. Pădure mică de arini; crină. HEM.1213, sg.
cf.1662. /Pl.-neturi. / Și : arinét s.n. /

- Derivat dela arin cu suf.-et.
=====

ARINEU s.n. v. arneu.
=====

ARINI vb.IV. v. arină.
=====

ARINIŞ¹ s.n. (Munt.) Loc bogat în arini, pădurice de arini; crină, arinet. De acolo... până la muncel și până la sfârșitul arinișului. DOC.(1646)..,ap.HEM.1214. Din livedea Călărașului... până în vârful aninișului. DOC.(1699),ib. /Pl.-nișuri.(MARIAN) /Și: aniniș s.n. 7

- Derivat dela arin cu suf.-iș.
=====

ARINIȘ² s.n. (Regional) Pustiu, deșert. Cf. n i s i p u ș.
După ce am cetit un capitul din istoria lui Napoleon, a acestui uriaș ce a răsturnat fața lumii și pe care l-am urmat în arinișurile Egiptului și în troienele zăpezilor Rusiei, am lăsat cartea și am închis ochii. C.NEGRUZZI, I 294. /Pl.-nișuri și (probabil) -nișe. 7

- Derivat dela arină² cu suf.-iș.
=====

ARINIȘTE s.f. (Mold.) = ariniș². Ea picioru_l pune'n scară și la codru pleacă iarăși. Sara vine din ariniști, Cu miroase o îmbată, Cerul stele și-arată Solii dulci ai lungii liniști. EMINESCU, P.102. Ei /boii 7 cu boturile întinse, părăsiseră drumul bun sărind în ariniște. CAMILAR, N.II 48. /Encen-tuat și ariniște. / Pl.-niști. / Și : aniniște s.f. 7
=====

- Derivat dela arin cu suf.-iște.
=====

ARINŌS,-OASA adj. l. Care e alcătuit din nisip,ssau conține (mult)nisip sau e amestecat ori acoperit cu nisip, sau e în

felul nisipului; nisipos. Frăgarii... cresc în loc... cam arinos.
 ECONOMIA 210/4. Pogorîndu-să de la marea înghețată, vin pe la ma-
luri arinoase (locuri nisipoase, aflătoare în mare) lângă Teneri-
fa. DRĂGHICI, R.24/15.

2. (Regional) Vicios, păcătos. PAȘCA, GL.

- Din lat. arenosus, -a, -um.
 =====

ARIOCI s.m.pl. (Țes.) = uruioc. cf. PAMFILE, I.C.281.

Firele care nu mai pot fi țesute se numesc uruioc, chideu, uru-
rioci sau arioci. Uruiocul se face ghem și se folosește la dife-
rite împletituri și cusături. id.ib.

ARIOIU¹ s.n. (Agric.) l. Arie¹(1), arman; (s p e c.) arie
 pentru mai multe feluri de cereale (spre deosebire de "arie",
 care este numai pentru un singur fel). Cf. PAMFILE, A.R.143.

2. (Regional) Movilită de grăunțe și pleavă, rezultate de-
 la treerat și adunate pe loc, în jurul parului ; vraf, vran ;
 bocluc. Cf. id. ib. 213, CADE. Prin jud. Ialomița se aruncă peste vrav-
peste arioiu, - un fel de plasă... PAMFILE, A.R.216.

/Pronunț. -ri-oiu./ Pl. -oaie. /

- Derivat dela arie cu suf. -oiu.
 =====

ARIOIU² s.n. Grup de oi despărțit de turmă; h(a)rânuț. DR.
 III 454, cf. ION CR.V, 316.

/Pronunț. -ri-oiu./ Pl. -oaie. /

ARIOPLAN s.n. v. aeroplan.
 =====

ARIOR s.m. (Bot.) l. = alior. PANTU, Pl.2.

2. = laptele cucului (Euphorbia helioscopia).id.ib.
=====

3. C o m p u s : arior -de - baltă = (Euphorbia palustris) plantă ierboasă din familia euforbiaceelor cu tulpina foarte ramificată, cu frunze alterne în formă de lance, flori galbene sau brune, dispuse în umbеле; fructele sunt niște capsule acoperite cu mici tubercule; crește prin locuri mlăștinoase și pe malurile apelor.id.ib./Pl.+ariori.7

ARIOSO adv.,s.n.invar. (Muz.) (Italienism) l. A d v, (Cuvânt care, pus la începutul unei arii⁴, anunță că ea trebuie cântată) :Cu un caracter grav și nobil (CERNE, DM) patetic și cu efect dramatic (CADE).

2. S.n.i n v a r. Arie care începe sub forma unui recitativ, luând încetul cu încetul o structură ritmică și transformându-se într'un cântec. Cf.CERNE, D.M.75.

/Pronunț. a-ri-o-zo./

- N.din ital. arioso.

ARIOSTIC ^v, -Ă adj, (Rar, despre o compunere, scriere etc.) în felul lui Ariosto, având caracteristicile scrierilor lui Ariosto; (peior.) pretențios, emfatic. Dar toată această desoriere ariostică a luptei nu avea alt scop. ENGELS, ap.MARX, C.65.

- Derivat dela Ariosto cu suf. -ic.
=====

ARIPĂ vb.I. T r a n s. l. A împușca o pasăre în aripă. Vânătorul a ochi bine și a aripat o rață sălbatică.

2. = înaripa. Inspirarea te-aripase să atingi înalte culmi. MACEDONSKI, O.I 75. Valul ce'na abis s'aruncă își aripează doar

suirea și-un val nu cade'n veșnicie. TOMA, C.V.109.

3. I n t r . (Rar) A-și lua zborul, a zbura. BARCIANU,
/ R e f l. P'al lor car de roze s'aripează fragedele zori. BO-
LINTINEANU, ap. ȘAINEANU, D.U.

[Prez.ind. aripez.]

- Derivat dela aripă.

ARIPĂ s.f. I. l. Membru (superior) al păsărilor și insec-
telor cu care unele dintre ele zboară. Văzu... nește oameni,
mâncând mâncădu-i nește feri și arepi și trei capete. CUV.D.
BARR.II 336. De veacuri el stă orb... și fâlfăie deasupra-i,
gonindu-se în toate. Cu-aripe ostenite, un alb și un negru corb.
EMINESCU, P.205. Cucoșul... scutură puternic din aripi. GREANGA,
P.68. Un corb avea o aripă murtă. ISPIRESCU, L.43. Dacă face pu-
iuł aripi, nu-l mai găsești la cuib. id.ap.HEM.1665. Vă'ntoarceți
iarăși, pasări călătore, și-aduceți soarele pe aripile voastre.
DENSUȘIANU, E.A.41. Prin văzduhul curat... trecu o fluturare
grăbită și statornică de aripi. DUMITRIU, B.F.133. El zărea un
corbușor, Ce pe sus tot croncănea și din aripi tot bătea. ALECSAN-
DRI, P.P.141. E x p r. (Despre om) A căpăta, a face, a prinde,
a crește (cuiva) aripi = a-și lua avânt, a se înălța prin propria
sa putere. Pe umeri simt arescând aripi De vultur... BENIUC, V.11.
cf.id.ib.133. A-i tăia (sau frânge) cuiva aripele = a-i curma
avântul, a-i lua puterea. Mut e viitorul și aripa ți-e frântă.
MACEDONSKI, O.I 219. / Același membru al paserilor jumulit și gă-
tit pentru mâncare. (Superstiție) / Femeia 7 să nu mănânce... cât
timp e îngreunată, aripi de găină... sau și de altă pasăre, căci
copilul, după ce-l naște, capătă morbul numit aripi. MARIAN, NA.16
cf.ȘEZ.III 150.

2. F i g. (Despre lucruri și noțiuni abstracte) Imblă
spre (=pe) arepile vântului. PSAL.SCH.335/5. Lacrimele sânt aripe-
le pocăinței. MSS.(sec ol.XVI), ap.HEM.1667. Noaptea întinde întu-
necoasele-i aripi. MARCOVICI, C.35/4. Un vis fantastic veni și-și

puse asupra-mi negrele sale aripi. C.NEGRUZZI, I 60. Pe aripele morței celei mântuitoare, Voi părăsi locașul unde-am nădăjdut. ALEXANDRESCU, M.7. Furtuna... pe aripi de vânturi te aduce. MACEDONSKI, O.I 48. Poporul crede că calul este haripele omului. HEM.1667. Și peste fruntea-i (artistei) încinsă de lauri, Larg fâlfâit-a Aripa slavei. TOMA, C.V.12. Și cântecul zboară cu-ari-pi de furtună. id.ib.264. Cu aripi de vifor Un vultur tâgnește'n tărnie. BENIUC, V.84. Aripile timpului. / Avânt, însuflețire. Închipuirea își strânge-a sa aripă. ALECSANDRI, P.III 5. A sufletului aripi îmi sânt paralizate. I.NEGRUZZI, VI 546. Și să-ți dea, mai târziu /versul / Aripi, credință și dor. Ca să te'n-cumeți și la zbor. TOMA, C.V.349. Cântecul meu, deschide-ți a-ripile, să nu te ucidă noaptea și clipele. TULBURE, V.R.19. Voința inimei dă aripi picioarelor. ZANNE, P.II 199. / (Cu alu-zie la adăpostirea puilor sub aripile mamei lor) Scut. ocrotire, protecție. Fii/i camerilor în cuperemântul arepilor tale nădăes-cu-se. PSAL.SCH.109. Vreau să adun feciorii tăi, cumu-și adună găina supt arepile ei puii... TETRAEV.(1574) 241. Fericesc pe a-ceia, care le-au alujit norocul a lăcui în niște pământuri ca a-celea, umbrite supt aripele dreptei ocârmuiri. ZILOT, CRON.ap.HEM. 1666. Multămește cucoanei că... ai dat peste belșug, luându-te sub aripa dumisale. CREANGA, P.330, Și am ajuns supt aripile pă-rintelui protopop andrei. CODRU-DRAGUȘANU, C.9.

3. (Complinit prin "oilor") (Păst.) Loc îngrădit, unde dtau oile în timpul nopții (HEM.1671), o margine a adăpostului obișnuit al oilor (CHEST. V 45/23); colibă în care veghiază cio-banii la oi. (ib.38/41, cf.38/21). Ciobanii când veghează noaptea la oi... dorm... sub cerul liber, la aripa oilor. CHEST.V.38/49, cf.V 8/94. E x p r. A sta la aripă = a păzi oile pe câmp. ib.38/90.

4. (Numai la pl.) Numele unei boli de copii (sugari) con-stând în convulsiuni intestinale. Când un copil se încoardă, bate din picioare și plânge foarte mult, cred Românele din Bucovina

că a căpătat morbul numit "aripi". MARIAN, NA.389.,cf.16.

5. C o m p u s e :

(Entom.) aripa-gâștei = (Pterophorus pentadactylus) mic
fluturaș de coloare albă ca zăpada, cu aripele dinainte despica-
te în două, iar cele ~~dindăbăz~~ în trei părți în forma unei pene
de găscă; se arată mai ales în Iunie și Iulie. MARIAN, INS.307;

(Superstiție) aripa-satanei= duhul rău. În Muntenia,
Avestița sau Aripa Satanei e un spirit rău, care omorâș pruncii
în pântecel mamelor sau îndată după naștere... TEODORESCU, R&R
ap.HEM.2162. Eu, sfântul Iosif,... întâmpinaiu pe avestița aripa-
satanei. ib.2163.

II. 1. Nume care se dă oricărui obiect, organ ,aparat
etc. care are forma, poziția sau funcțiunea aripelor întinse ale
unei paseri sau insecte: a) (Iht.) membrană de înnotat la pești,
înnotătoare, aripioară. LB. Să-ți împodobesti urechile... cu aripi
și os de pește. DRĂGHICI, R.158/31 ; b)

b) (Bot.) parte membranoasă a samarei. O sumă de plan-
te (susaiul d.ex.) leagă semințele lor de niște umbreluțe fine,
care pot pluti cu cel mai ușor vânt, până la distanțe mari. Al-
tele au semințe cu aripi (ale paltenului pare că ar fi niște lă-
custe), și când ~~romăxax~~ rodul s'a copt, un singur copac poate se-
măna, pe timp de furtună, o țară întreagă. MEHEDINȚI, G.F.165;

c) (Tehn.; la piese, instrumente, aparate, mașini etc.)
Parte ieșită în afară și având forma unei aripi de pasăre. Într'un
calorimetru se află așezată o axă verticală, prevăzută cu aripi.
PONI, F.163. √Laminarea 7 unui oțel profilat în cazul nostru, un
oțel colțar (cornier) cu aripi grele. IOANOVICI, TEHN.144 ;

d) organ de aeromobil (avion, planor etc.) cu forma de-
terminată așa fel, încât să prezinte o rezistență minimă la înain-
tare și să producă o forță de susținere (sau plutire), când se de-
plasează în aer. LEX.TEHN.(cf. p l a n);

e) zid de sprijin care pleacă de la portalul unui tunel și, așezat înclinat pe axa tunelului, e destinat să susțină taluzele tranșei de acces. ib.

f) (~~Arh.~~ Arhit.) Aripa bisericii = streșina de la cel mai de sus turn (COSTINESCU). Aripa -bisericii = pteroma. LEX. BOBB. Luoa sus pre el diacolul întru svânta cetate și-l puse pre el spre arepile besericii. BIBLIA (1688), Pre aripa bisericicii stând, pre dumnezeu cuvântului propoveduit. MINEIUL (.1776) 134²1;

g) (Morărit) parte a morii, alcătuită (la moara de vânt din scânduri înfipte într'un butuc și legate între ele, cu chingi sau (la moara de apă) din scânduri fixate pe circumferință roții și care, împinse de vânt sau de apă, pun în mișcare pietrele morii) fofează de la roată în care bate apa (COSTINESCU); cupă, blid, căuș, ciatură. Moara de vânt este o moară ca aceea de apă, cu singura deosebire că roata mișcată de apă este înlocuită cu o roată cu aripi mari, ce este pusă în mișcare de vânt. DAMÉ, T. 159. La o moară de vânt, în arindeiu sânt așezate aripelile pentru vânt, prin ajutorul cărora roata-cu-crâng macină. HEM.1669. Roata din apă se face cu 10-12 cupe sau hăripi, în care izbește apa. HEM.1669 ;

h) fiecare din cele două scânduri laterale care mărginesc scocul ce duce apa la moară. DAMÉ, T.148-149;

i) (Țes.) fiecare din crucile vârtelniței ; răscruci, crucișe, cumpene, speteze, fofelnițe. id. ib. 140;

j) (Anat.) fiecare din cele două părți laterale ale nasului (BARCIANU); nară. De un sfert de cea e în ceardac, cu scufița pe cap, cu ochelarii pe aripelile nasului. I. BASSARABESCU, LUC. V 71.;

k) puppana (unei haine). Aripa sumanului (DDRF ;

l) (Mar.) fâșie de pânză, cu care se prelungeste pânza inferioară a corăbiei (DDRF);

m) (Dogărie) fiecare din cele două doage extreme ale

fundului unui butoi, doage mici, sfârcuri. DAMÉ, T.89;

n) (la străsură, automobil etc.) apărătoare de noroi, așezată deasupra roților. HEM.1670, cf. COSTINESCU.

2. Ceea ce are poziție analogă cu a aripelor, la dreapta și la stânga unui tot, considerat ca un singur corp. Am dat în lături aripile porții. BENIUC, V.67. aripa dreaptă a clădirii a fost refăcută de curând. / (Mil.) (în opoziție cu t e m e i u l = centrul, mijlocul) Marginele, flancurile, capetele unei armate terestre sau ~~navale~~ ,aflată în marș sau dispusă în vederea unei lupte. Drâmba cea de oști, care era orânduită spre Suceavă, au cuprins cât ține Soroca și ținutul Iașilor... până în cetatea Sucevii, temeiul, iar aripile până în munte ajungea. M.COSTIN, LET. 294/2. Nu se bătea temeiul oștilor, numai aripile se hărăția. NECULCE, LET.II 288/6. Spre a lărgi această bază /de operație lângă Dunăre/ , aripa dreaptă a armatei, sub generalul Krüdener... se îndreptase spre Nicopoli. MAIORESCU, D.II 76. Acele părți de locuri fuseseră mai cu seamă întărite de aripa stângă a dușmanului. MACEDONSKI, O.III 79. / Frațiune dintr'o grupare (sau partid) politică (care se sează de obicei, în sala de ședințe, de-o parte sau de alta a grosului grupării). Aripa stângă a burgheziei... a fost nevoită, după revoluție, să i a drumul exilului. GHEORGHIU-DEJ, R.P.44. Oportuniștii n'au fost de acord cu aripa revoluționară a congresului. I.P.C.(b)58. În 1927, revoluția a fost înăbușită prin trădarea aripei reacționare a Kuomintangului, care a rupt frontul unic revoluționar... CONTEMPORANUL, S.II, 1949, nr. 158, 3/1. Conservatorii vor fi dispuși să se închine în fața pretențiilor americane cu mai multă grabă chiar decât reprezentanții aripei de dreapta a laburiștilor. SCENEFIA, 1951, nr.2178./ (Păst.)

Oile de pe una din laturile unei turme în mers. Când se pășunează oile, și ciobanii voesc a le întoarce (li) se zice la marginea oilor : areapă. HEM.1671. / P o e t. (în Biblie) Aripile pământului=

extremitățile pământului. A te apuca de aripile pământului, a scutura necurații de pre dînsul. DOSOFTEIU (.1683), ap.GCR. I 267/26.

Accentuat și arîpă. /Pl. aripi și aripe./ Și: (învechit) árepă s.f.; areápă, arápă, harîpă, hárîpă, hárpă, árpă s.f.;
 =====
háripe s.n. /

- Din lat. alapa-, fr. aube.
 =====

ARIPARITA s.f. (Păst.) Oale care totdeauna merge la marginea cârdului. DAMÉ, T.68, cf. a r i p ă (II 2). /Pl. -rițe./
 - Derivat dela aripă cu suf. -ăriță.
 =====

ARIPÁT, -A adj. l. (Despre păsări) Impușcată în aripă ; atinsă numai de o alică (la o aripă). Rățele iar au înnegurat cerul, și iar buluc asupra noastră, și par pocnete după pocnete, și iar cădeau, care aripate, care moarte. SADOVEANU, SĂM.VII 65.

2. Cu aripi. /Moartea se înfățișa celor antici sub / icoana ... , mai blândă a unui june geniu înaripat, stingând pe pământ o făclie. ODOBESCU, I 212. Se umplu casa cu niște jivine aripate. ISPIRESCU, U.100. Entuziasmul meu era... nebiruit față de luciurile și stufăriile acelor lacuri, ținut neatârnat al sălbătăciunilor aripate. SADOVEANU, N.F.53.

3. (Tehn.) Care este prevăzut cu dispozitive în formă de aripă sa u aripioare. Roată aripată... care se învârtește mecanic pentru a produce circulația aerului cald. IONESCU-MUSCEL, TES.150.

4. (Bot.) Prevăzut cu aripi (v. a r i p ă II 1). Angulii

aripați. GRECESCU, Fl.22. Semintele nearipate. id.ib.54. Sămânța aripată. DET.PL.LEMN.54.

Participiul lui aripa cu valoare de adjectiv.
=====

ARIPÍ vb.IV. R e f l. (Despre copii, în superstiții) A căpăta boala, numită "a r i p i (v. a r i p ă I 4). Să nu mănânce aripi de pasăre /femeia însărcinată/ căci se aripește copilul. ȘEZ.III 150. /Prez.ind. aripesc. /

-Derivat dela aripă (I 4).Cf. a r i p a s a t a n e i ,
=====
și a r i p i .

ARIPIOARA s.f. Diminutiv al lui aripă. 1. Aripă mică. De-aș fi pasărea ce zboară Fâlfâind din aripioară... C.NEGRUZZI, II 90. Tăunele zise... ține acest pufuleț din aripioara mea. ISPIRESCU, L.44. Un joben enorm de înalt, îi presa urechile, asemenea unor aripioare de pui golaș.SAHIA, N.102. Alba păsăruică Pe arac se urcă, N'are aripioare, N'are nici picioare (Fasolea). TEODORESCU, P.P.220,cf. GOROVEI,C.140.S'o găsit un om de treabă S'o crescut pui de grabă, S'o adus la pui mâncare, Pân'o făcut aripioare. ȘEZ.III 154./ F i g. "Filosofia lui Mach", ca un curent ce nu se adăposteste numai sub aripioara fideismului,ci ajunge direct la fideism. LENIN, MAT.EMP.244. Căci este imposibil să învingi devierea de dreapta , oportunistă, fără a duce o luptă sistematică împotriva spiritului de împăciuire, care ascunde sub aripioara lui pe oportuniști. STALIN,PROBL.LEN. 344.

2. S p e c. Membrana de înotat, notătoarea peștilor. Au și ceilalți pești niște aripioare mici. DRĂGHICI, R. 31/1

După aceea le /racilor/ smulgi aripioara din mijloc de la coadă.
 SADOVEANU, N.F.90. /Pestii/ au... început a o pișca /pe iapă/
 a o mușca... a o bate cu aripioarele. SBIERA, P.61.

3. (Tehn.) (La piese, instrumente, ustensile, aparate, mașini etc.) Parte ieșită în afară și având forma unei mici aripi; dispozitiv cu această formă. Cf. a r i p ă (II 1). Mașina de răsucit cu aripioare. IONESCU-MUSCEL, TES.212, cf.216. Viteza fusului cu aripioare. id.ib.216. Piulițe pentru strâns cu mâna,... prevăzute sau cu aripioare sau cu mici tăieturi ca o pilă, ca mâna să nu alunece în timpul când o strângem. SOARE, MAȘ.22. /S p e e. Parte mobilă a aripii de avion, servind pentru comandă și control. Cf.LEX.TEHN.

/Pronunț. -ri-pioa-. / Pl.-pioare. /

- Derivat dela aripă cu suf.-ioară.

ARIPÍT, -Ă adj. (Rar, regională) = aripat. Furnicele sânt de trei feluri: furnică mare, furnică neagră sau mică și furnică aripită, care are aripi. HEM.1673.

- Derivat dela aripă cu suf. -it.

ARIPÓS, -OASA, adj. (Neobisnuit) Plin de aripi, tare în aripi iute. Cf.LM. Tavanurile acestei galerii... au... o bogată ornamentare... E un cer, tăiat în dungi aurite și semănat cu flori și păsărele... La noi /la "Ateneul Român" din București/ aspectul aripos al acelor curioase tavanuri înălțate în piez s'a potolit caecum prin podoabe de un caracter mai grav. ODOBESCU, A.R.39.

- Derivat dela aripă cu suf.-os.

ARISTÁT adj.m. Prevăzut cu un vârf lung și subțire ca o

tepușă. DET.PL.LEMN.215.

- N. din fr. aristée.
=====

ARISTA s.f. v. arest.
=====

ARIȘTE s.f. v. arest.
=====

ARISTOCRAT,-A s.m.și f.,adj. l. S u b s t . Persoană care aparține aristocrației sau o reprezintă; persoană aleasă. De-aș fi nimerit Ciobăncuțe cum văzusem într'o carte ce-am citit, Ca un om ce din natură nu am fost aristocrat, Fără pierdere de vreme m'aș fi și amoretat. ALEXANDRESCU,M.262. Jos ristöcrații Ei ne mănâncă, să punem p'alții. ZILOT, CRON.350. Trebuie ca o victimă să cadă sub cuțitul aristocraților. CA.PETRESCU, T.II 382. Nouii /^{re} pături sociale... au aruncat pe al doilea plan literatura aristocraților. VITNER, CR.129. Mindzenty... uneltea cu ajutorul aristocraților... restabilirea monarhiei habsburgice în Ungaria. SCÂNTEIA, 1949, nr.1323. / F i g. Eram îngrijit gândind la bietezele mele flori plebee, cum o să se simtă de umilite, când vor primi nrimi vizita acestor aristocrate. C.NEGRUZZI, I 99.

2. A d j. Care aparține aristocrației. Damele aristocrate din Florența. ALECSANDRI, DACIA,LIT.258. / F i g. (în concepția claselor exploatare) Nobil, distins, ales. Iată un balcon împodobit cu flori aristocrate: camelii, fucții... și felurite roze. C.NEGRUZZI, I 323.

/Pl.(1)-crați,-crate.17

- N. din fr. aristocrate.
=====

ARISTOCRATIC,-A adj. De aristocrați, în spiritul aristo-

crăției, propriu aristocrației. Să schimbe duhul instituțiilor, care sânt aristocratice (a.1848). URICARIUL, X 18. Ea-i întinse aristocratica-i mână, spre a-i-o săruta. HOGAȘ.HR.90. / În care predomină aristocrația. Sunt state aristocratice foarte descentralizate și sunt state democratice foarte centralizate. MAIORESCU, D.II 145. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Ca aristocrației. Râzi aristocrație. COȘBUC, B.217.

-N.din fr. aristocratique (gr.
=====

ARISTOCRATICESȚE adv. (învechit) În chip aristocratic, ca aristocrației. POENARU, PONTBRIANT.

- Derivat din aristocratic cu suf.-este.
=====

ARISTOCRAȚIE s.f. (Antic.) Formă de guvernământ, în care puterea statului era în mâna celor nobili (prin naștere), domnie a nobilimii . / (Maitârziu) Pătura de sus a claselor exploatare, a celor privilegiați (prin naștere); boierime, nobilime, protipendadă. Coconul Andronache era din soiul acel amfibiu (numeros în Moldavia), care se ține mai presus de "starea a doile" / în notă: "boierii mici" 7, și pe care aristocrația nu-l socoate, nici îl primește între ea. C.NEGRUZZI, I 72. Pentru noi, sânt proprietarii teritoriali..., dar de aristocrație nu poate fi vorba în statul nostru. MAIORESCU, D.II 144. / Vârfulile privilegiate ale oricărei clase sau grupări sociale. Aristocrație muncitorească = (în statele capitaliste) categorie de muncitori bine plătiți, rupți de masse și găsindu-se sub influența ideologiei burgheze. "Această pătură de muncitori burgheziți"- spune Lenin "sau de "aristocrație muncitorească",... formează sprijinul principal al Internaționalei a II-a". STALIN, PROBL.LEN.126. Burghe-

zia imperialistă corupea... pătura superioară a muncitorilor edifi-
cați, așa zisa aristocrație muncitorească. I.P.C.(b) 230. /Pl.
crății. /

- N.din fr. aristocratie (gr.
 =====

ARISTOCRATIME s.f. Clasa sau totalitatea aristocrațiilor; nobilime, boierime. Cf. a r i s t o c r a ț i e. /Pl.-imi. /

- Derivat dela aristocrat cu suf.-ime.
 =====

ARISTOCRATISM s.n. Atitudine aristocratică; eleganță de nobil (în societatea burghezo-moșierească). /La Odobescu și Alecsandri /... același aristocratism rafinat. IBRAILEANU, SP.CR.214. Această boală dă uneori naștere unui anumit aristocratism conducătorilor față de masele neinițiate încă în istoria revoluției. STALIN, D.L.33.

-N.din fr. aristocratisme.
 =====

ARISTÓN s.n. (Muz.) Vechiu aparat muzical semi-automat, asemănător unei mici flagelete, și care - acționat cu o manivelă - execută mecanic ariile de pe niște discuri (făcute din carton sau din tablă perforată). Cf.CERNE, D.M. /Pl.-toane. /

ARISTOTELNIC, -A adj. Dela sau cu privire la Aristoteles; care ține de (filosofia lui) Aristoteles, potrivit doctrinei lui Aristoteles. Cf. p e r p a t e t i e .

-N.din fr. aristotélique.
 =====

ARISVERIŞ s.n. v. alişveriş.
=====

ARITMETIC, -A adj. De aritmetică; întemeiat pe aritmetică.

Adevărurile aritmetice și geometrice se stabilesc de la început sub forma unor judecăți universale și necesare. MAIORESCU, L.75. Eu puneam la îndoială capacitatea aritmetică a personagiile sfinte. SADOVEANU, N.F.137. Calcule aritmetice.

- N.din lat. arithmeticus, -a, -um (gr.
=====

ARITMETIC s.m. (Neobișnuit) = aritmetician. DICT. / Pl.
tici. /

ARITMETICĂ s.f. Disciplină matematică care se ocupă cu studiul numerelor și al operațiilor elementare (adunarea, scăderea, înmulțirea, împărțirea, ridicarea la putere și extragerea de rădăcini) care se pot face cu aceste numere. M.DICT.TEHN. Fost-a scris părintelui Duhu... să ne învețe și cât o leacă de aritmetică, de gramatică, de geografie. CREANGA, A.76. Domnul Ciolac socotea aritmetica raționată drept cel mai important obiect. SADOVEANU, N.F.130. / Manual cu ajutorul căruia se învață această știință. Aritmetică pentru clasa a IIa elementară. / F i g. Calcul, socoteală, chiverniseală. Aritmetica vieții zilnice. GHEREA, ST.CR.III 159. / Pl.-tici. /

-N.din lat. arithmetica.
=====

ARITMETICESC, -EASCA adj. = aritmetic.

- Derivat dela aritmetic cu suf. -esc.

ARITMETICESTE adv. Conform aritmeticeii, potrivit regulilor aritmetice. Făcând socoteala aritmeticește, am ajuns la acelaș rezultat.

- Derivat dela aritmetică cu suf. -este.

ARITMETICIAN s.m. (Mat.) Persoană care se ocupă cu știința aritmeticii ; specialist în aritmetică. DICT. / Pl. -cieni.

- N. din fr. arithmétiqueien.

ARITMIC, -Ă adj. Care nu este ritmic ; care n'are ritm; neregulat.

- N. din fr. arythmique.

ARITMIE s.f. (Pat.) Alterare a ritmului normal al unui organ. Aritmia inimii. DICT. / Pl. -mii.

- N. din fr. arythmie (gr.

ARITMOGRAF s.n. (Mat.) Aparat care săvârșește sau înregistrează mecanic operațiunile aritmetice. Cf. a r i t m o - m e t r u. / Pl. -grafe.

- N. din fr. arithmographe.

ARITMOLOGIE s.f. (Mat.) Studiul proprietăților numerelor, independent de operațiile ce se pot efectua cu ele. (LEX.TEHN.) știința generală a numerelor, a măsurii mărimilor. /Pl.-logii./

- N.din fr. arithmologie.
=====

ARITMOMETRU s.n. Aparat care face mecanic operații aritmetice. Cf. a r i t m o g r a f . /Pl.-metri./

- N.din fr. arithmomètre.
=====

ARIUĞ adj. masc. v. ariuș.
=====

ARIÚL s.m. (Bot.) v. alior.
=====

ARIUȘ,-A adj. (Numai în expresia) Măr ariuș = (Țara Hațegului) o specie de măr care se coace de timpuriu și are gust acrișor. REV.CRIT.III 86,cf. (pentru Ban.) JAHRESBER.III 313, (pentru Olț.) HEM.1674. Mărul ariuș se coace mai de timpuriu. ib. Măr ariușă se chiamă acela, care face mere de Sânt-Petru, acrișoare. ib. /și: ariuğ adj.m.; ariușă adj.invar./
=====

ARIUȘA adv.invar. v. ariuș.
=====

ARIVIST,-A s.m.și f.,adj. (Peior.) (Persoană) care caută sănparvină, prin orice mijloace, la o distinație în societate.

sau într'un anumit domeniu de activitate. /Despre P.Carus/

Avem în fața noastră pe leaderul unei companii de ariviști li-

terari americani... LENIN, MAT. EMP. 252. /Pl.-viști, -viste./

-N.din fr. arriviste.

=====

ARIVISM s.n. (Peior) Atitudine sau fel de a proceda al

ariviștilor. /Pl.-visme./

-N.din fr. arrivisme.

=====

ARJUN s.n. (Mold.) = ajun. Colacii sunt de trei feluri:

mici, mijlocii și mari. Colacii mijlocii se dau în unele sate

preotului când umblă cu arjunul (ajunul) la Crăciun ori la Bobo-

tează. ȘEZ.V 138. /Pl. (neobisnuit) - nuri./